

Adresa di pi Internet:
[www. banaarmaneasca.tk](http://www.banaarmaneasca.tk)
E-mail: piceavad@cmb.ro
Pareia:
banaarmaneasca@yahoogroups.com
ISSN - 1582 - 7607

Alânceashti unâ oarâ tu trei meshi
Anlu X, nr. 3 (41) 2005,
Bucureshti-România
32 di padzinji - 40.000 (4) lei

BANA

ARMÂNNEASCĂ

REVISTĂ DI INFORMATSII SHI CULTURĂ A ARMÂNJI LORÙ DI PISTI TUTÙ

Aura Gima shi pârintsâlji a ljei: Pepa shi Coti Gima

Editorù: Dumitru Piceava

Revista
“Bana Armânească” fu
thimiljusiță tu anlu 1996 di
Dumitru PICEAVA
Editată di Fundatsia
”Bana Armânească”

Hărgiurli
 ti tipusirea a alushtuîi numirû: 3
 (41), 2005 (1.000 di cumâts), furâ facti
 di câtră **editorlu** a revistâljei shi di
 Armânjlji **Pepa** shi **Coti GIMA**.
 Efhăristisimû a tutulorû atsilorû tsi
 nâ agiutarâ pânâ tora shi ashtiptâmû
 shi di aoa shi nclo agiutorû ti furnjia
 câ mash ashtsi sh-noi, tu aradha a
 noastă, va s-putemû s-lji-agiutâmû
 Armânjlji.

Tu aesti numiri: 1-2 (39- 40) - 2005

- Mass-media...(T.Piceava).....	2/3
- Mulovishti 2005 (V. Dzega).....	4
- Festivalu a minoritâtsloru...; Poezii (Vanghea M-Steryiu).....	5
- “Dzâlili a culturâljei armânească” ndreapti (ahoryea) di Comunitaea Aromână ditu România shi Fundatsia Andrei Shaguna.....	6/7
- Armânjlji tu colimatorlu a media.....	8
- Minoritatea aromână.....	9
- TSimpozionlu di Sofia.....	10/11
- Di la Lenush la râbushu.....	12
- Poezii (Spiro Fuchi).....	13
- Reflesion, (A. Kristo); Unâ apandisi ali M. Bara.....	14
- Manol Bashu.....	15
- In memoria Aura Gima.....	16/19
- Alexandru Bellu.....	20
- In memoria Nicu Piha.....	21
- Problema Vlahiloru...(A.Lazaru).....	22/25
- Nicholas Trifon	26/27
- Spiro Fuchi.....	27/28
- George Vrana.....	29
- Cânticlu armânescu (V.Gusheva)..	30
- Mihali Prefti.....	31

Abonamentili
 s-facû la adresa a Redactsiljei.
 Pâhălu a unui abonamentu ti unû
 anû easti: Ti yivâsitorlji di
 România: 190.000 di lei. Ti
 yivâsitorlji di tu xeani: 20 \$ SUA.

MASS-MEDIA ARMÂNEASCĂ

Ma năinti voiû s-aducû aminti câ prîtû
 Mass-media achicâsimû tuti ceareili
 tehntsi icâ tuti cāljiurli di informari shi
 influentsari a oaminjlorû.

Tuti aesti cearei, aesti cāljiuri di
 informari au putearea ta s-alăxească,
 tu unâ mari misurâ, minduearea a
 oaminjlorû, câtră ghini icâ câtră arău.

Ditû mass-media facû parti: Radio,
 Televizia, cinematograflu, jurnali shi re-
 visti, C.D-uri, D.V.D-urli, Internetlu etc.

La noi Armânjlji, dealungulû a
 istoriiljei, rolu a mass-media pânâ la
 câdearea a comunismolui putemû sâ
 spunemû câ fu multu njicû.

Tu cultura a Armânjlorû, ca s-
 fătsemû biani cu alti milets, documentili
 shi mărtiriili suntu psâni cu tuti câ pri
 limba armânească s-anyrăpseashti shi
 s-publicâ literaturâ năinti di anlu 1880.

Va s-aducû aminti aoatsi, tu psâni
 zboarâ, ânyrăpserli alû Teodor
 Anastasie Cavaloti, cari tu anlu 1770
 tipusea Venetsia prota “*Carti di*
yivâsiri” pri limba greacă, tsi avea
 titlulû di “*Protopiria*” sh-cari pri ningâ
 textili religioasi gârtseshtsâ, avea shi
 unû vocabularû di 1170 di zboarâ tu
 limbili greacă, armânească shi
 arbinishească.

Daniil Moscopoleanlu tsi scoasi
 cartea “*Nvitsăturâ introducătoari*”.

- Constantin Ucuta tipusea Venetsia
 tu anlu 1797, *Noaua Pedagogii*.

- Gheorghe C.tin
 Roja, tipuseashti Buda,
 tu anlu 1809, unâ carti
 di mari sinferû

“*Micamea icâ măsturiljea a yivâsea-
 riljei armânească*”, nyrâpsitâ cu
 yramati latineshtsâ. Mihai Boiagi, prîtû
 tipusearea Viena, tu anlu 1813, a
 cunuscutâljei a lui *Gramaticâ*
macedovlahâ, da unû mari agiutorû ti
 dishtiptarea a conshtiintsâljei
 natsionalâ la Armânji.

Tuti aesti armânû ca dealithea mărtirii
 ali unâ apreasă minari culturalâ
 niavdzâtâ pânâ tu atselû chiro tu
 Balcanji.

Lipseashti s-aspunemu câ minarea
 culturalâ armânească eara ahurhitâ
 năinti di dishcljidearea tu Machidunii a
 sculiilorû româneshtsâ. Minarea di
 xanadishtiptari a sumenjljei natsionalâ
 la Armânji s-avea faptâ di multu chiro
 shi nu putu ta s-hibâ asteasâ nitsi dupâ
 ardirea ali Moscopole ditû anlji 1769
 shi deapoia tu anlu 1788, cându fu
 dicutotalui aspartâ icâ ardirea ali
 Gramustea. Ti aestâ furnjii Armânjlji,
 dupâ aesti aspârdzeri, s-arâspândirâ pri
 iu puturâ tu lumi shi u loarâ di la capû,
 di pisti tutû, alumta di tsâneari tru banâ
 a miletiljei a loru, di la Venetsia shi
 Viena, di la Pesta, Timishoara shi ditû
 alti pârtsâ, ashî cumû aspunea G.
 Weigand.

Presa armânească

Ligatû di mass-media shi maxus di
 tutû tsi easti nyrâpsitû marli istoric
 Nicolae Iorga dzătsea: “*Câ putearea*
a nyrâpseariljei ma cadârâ, ma
vârtoasă di shcarpa (pishtireaua,
stânca) easti”.

Tu ahurhita a etâljei XX inshirâ tru
 migdani ma multi bârnuri di poets shi
 scriitori cari featsirâ ta sâ s-amintâ unâ
 vârtoasă presâ armânească shi aesta
 nu mash tu Machidunii mea sh-tu
 România, a curi thimiljusiitori eara,
 namisa di altsâ, George Murnu, Tache
 Papahagi, Pericle Papahagi, Nicolae
 Batzaria, C-tin Ucuta, Nushu Tulliu, C.
 Belimace, G. Ceara, Nida Boga etc.

Va s-aducû aminti tora ndauâ di
 revistili tsi s-avea amintatâ tu atselû
 chiro: “*Grai bun*”, *Gazeta*
Macedoniei”, *Desteptarea*,

Adresa a redactsiljei:

Sos. PANTELIMON, nr. 258, bl. 47,
 sc. D, et. 6, ap. 241, cod 73559,
 Bucuresti. Telefon: 021/6282786 shi
 0723/609266.

“Fundatia Bana Armânească”

Cont IBAN:

RO37RNCB5017000072800001

- BCR, Sucursala Stefan cel
 Mare, 32, sector 2, Bucureshti.

Revista poati s-hibâ yivâsitâ
shi pi Internet la adresa:
www.banaarmneasca.tk
Poshta electromnicâ:
E-mail: piceavad@cmb.ro
Pareia di muabeti:
banaarmneasca@yahoogroups.com
ISSN - 1582-7607

“Frâtsia ntru dreptate, “Foaia macedo-română”, *Ecoul Macedoniei, Calendar armânesc, Aromânul, Almanahul macedo-român, Flambura shi altili.*

Aesti suntu mash ndoauâ di publicatsiili – cu banâ ma lungâ icâ ma njicâ – tsi si-ncljinarâ a pâstrariljei niaspartâ a limbâljei shi a adetslorû armâneshtsâ.

Dupâ unâ ahurhitâ di etâ ahâtû di avutâ atselji ditû soni dzâts di anji a mileniumlui doi s-pârâstisea oarfânji, ditû punctu di videari a publicatsiiljei.

Aestu golû s- Duchirâ borgi ta s-lu aumplâ ma multsâ Armânji ditû cari va s-adutsemû aminti: Constantin Papanace, cari nyrâpsi ma multi cârtsâ di analizâ di mari ahândami, ligati di istoria, di catandisea sh-di bana Armânjlorû, cârtsâ cari furâ scoasi tru mgdani di câtrâ frâtili a lui Carol Papanace dupâ câdearea a comunismului di România.

Dupâ elû unlu di protslji Armânji cari s-arcâ tu alumta di pricunushtearea a Armânjlorû cumû sh-ti amintarea di ndrepturi ti elji fu Iancu Perifan di Paris, cari scoasi ma multsâ anji revista “Fara armâneascâ”. Dupâ psânû chiro Vasile Barba scoasi Freiburg, ditû anlu 1984, revista “Zborlu a nostru”. Tu Americhii Nacu Zdrû scoasi revista Frândzâ vlahâ”. Nacu Zdrû axi estanû 85 di anji di banâ iara domnulû Vasile barba axi 87 di anji. Cu aestâ apuhii lâ hâristusimu a doiloru, cumû shi a domnului Iancu Perifan, ti tuti cilâstisiri tsi li featsirâ sh-ti birichetea tsi u scoasirâ ditû mass-media armâneascâ shi lâ urâmû a treilorû “Trâ m ultsâ anji” shi multâ, multâ sânatati.

Dupâ câdearea a comunismului di România, mass-media ahurhi cu revista Deshteptarea, scoasâ ditû anlu 1990 di Hristu Cândroveanu cu agiutorû di la Ministerlu a Culturâljei shi a Cultilorû.

Minduearea armâneascâ scoasâ di Mita Garofil di Custantsa, Tiberius Cunia scoati, tutu Cunstantsa, *Revista di Literaturâ shi studii aromâne.* Revista *Armânamea*, scoasâ di Marilena Bara shi Iulian Bara. *Giunamea armâneascâ* scoasâ di Lauretsiu Bujduveanu shi pareia Giunamea di Custantsa.

Va s-adutsemû aninti shi njica revistâ

Hâbarea armâneascâ scoasâ cafi mesû di Sutsata Culturalâ Armneascâ di Bucureshti ditû anlu 2002.

Revista Bana Armâneascâ

Ahurhinalui cu anlu 1996 mi apufâsii ta sâ scotû tru migdani unâ revistâ armâneascâ ti Armânjlji di România sh-di pisti tutû.

Ditû ahurhitâ nâ bâgâmû tu umuti ca tu padzinjli a revistâljei Bana Armâneascâ s-hibâ ca thimeljiû zuyrâpsearea a catandisiljei a Armânjlorû di România shi ditû alanti craturi ditû Balcanji, ta s-creascâ grailu armânescu cumû shi conshtiintsa natsionalâ a Armânjlorû di mileti ahoryea di alanti milets.

Revista s-vru, ditû ahurhitâ, s-hibâ unâ cronicâ a prudhipseariljei a limbâljei armâneascâ. S-hibâ unâ urminii, unâ anângâsâiri ti Armânji ta sâ-sh tinjiseascâ shi sâ-sh creascâ limba, cultura, adetsli, areurli, ta s-bâneadzâ tu spiritû armânescu.

Anyrâpsitâ tu grailu armânescu, revista sh-pripusi s-apudhixeascâ identitatea ali unâ etnii cari tu aestâ etâ cunuscu unû ascurû protsesû di deznatsionalizari shi asimilari.

Tu padzinjli a revistâljei Bana Armâneascâ va s-aflats zuyrâpsiti icâ scoasi tru migdani problemili di identitati natsionalâ shi atseali ligati di limbâ shi pisti, adets, culturâ, istorii shi politicâ, informatiisii tu tsi mâtreashti bana culturalâ shi sotsialâ, masti shi interviuri cu personalitâts – cumû shi eseuri, fotoreportaj, plâsâri (creatsii) nali shi fârâ uidii, problemi di Rebus etc.

Revista Bana Armâneascâ fu shi easti scoasâ cu pâradzljji a editorului shi a niscântorû oaminji cu mari vreari ti Armânami.

Va s-adutsemû aminti revistili tsi furâ scoasi icâ suntu scoasi tru migdani tu Rep. Machidunia: Fenix-lu, scosû di Liga a Armânjlorû ditû Machidunii, *Armâna Machidonâ*, revista scoasâ di Sutsata a Muljerilorû Armâni ditû Machidunii, *Grailu Armânescu*. scosû di UCAM icâ *Lutseafirlu*, scosû di Sutsata a Armânjlorû di Shtip.

Tu Vâryârii easi di ma multsâ anji revista *Armânlu*, scoasâ di Sutsata a Armânjlorû ditû Vâryârii. Tu Arbinushii esû revistili *Frâtsia* shi *Fârshirotlu*.

Radio

Tu anlu 1991 s-amintâ prota emisii

pri limba armâneascâ la Radio România Internatsional, emisii cari eara acâtsatâ shi di Armânjlji di Custantsa ama tora, ti amârtii nu poati ta s-hibâ avdzâtâ sh-di Armânjlji ditû România mea mash di Armânjlji ditû vâsiliiili balcanitsi. Custantsa, ahurhinalui cu anlu 1991, la Radio Custantsa easti unâ emisiuni pri limba armâneascâ di giumitati di sâhati tu stâmânâ.

Tu Rep. Machidunia, ari unâ emisii pri limba armâneascâ la Radio Scopia.

Unâ idyea emisii pri limba armâneascâ ari shi la Radio Shtip.

Televizia

Prota emisii di televizii pri limba armâneascâ fu Scopia, la Televizia natsionalâ ali Rep. Machidunia.

Unâ altâ emisii pri limba armâneascâ fu ndreaptâ România di câtrâ Sutsata Giunamea di Custantsa la unû postu privatû di televizii tu anlu 2002.

Tu anlu 2003, Sutsata Culturalâ Armâneascâ di Bucureshti ndreapsi ma multi emisiuni pri limba armâneascâ tutû la unû postu privatû di televizii (Etno Tv.)

Cinematograflu

Lipseashti s-adutsemû aminti marili rolû tsi-lû avurâ fratslji Manakia tu mass-media armâneascâ shi balcanicâ. S-nu agârshimû câ elji furâ protslji cari adrarâ filmi tu Balcanji. Di la elji nâ armasirâ filmi cumu shi multi caduri cu Armânji.

Ti amârtii ama, di la regizorlji a noshtsâ armânji ditû dzâlili a noasti nu para avemu biricheti di la elji.

***

Tu soni adushû aminti di furnjia ti cari s-amintâ “problema a Kutso-Vlahilorû”, ashi cumû aspunea tu unû articol, Ahile Lazaru. (Vedz padz. 22/23)

Pritû aestâ mârtilrji, s-apudixeashti cumû nu s-poati ma ghini câ teoria cumû câ Armânjlji suntu unâ cu Românjlji easti unâ INVENTSII, unâ arâdeari, unâ teorii pseftâ, va dzâcâ. Unâ teorii pseftâ ama cari alâxi dicutotalui bana shi istoria a Armânjlorû tu atselji 150 di anji ditû soni shi, cu agiutorlu ali alantâ pseftâ teorii cumû câ Armânjlji suntu unâ cu Gretslji, lji-adusi tu taxiratea tu cari s-aflâ tora Armânjlji.

Tacu PICEAVA

MULOVISHTI - 2005

Shi estanù ca cafi anù s-tsânu Etno Festivalu Malovishti 2005 di la 29/07 pânâ la 31/07.

Dupu doi anj mini mi turnai iara tu aestâ hoarâ.

Putui s-nergu mash la seara ti poezia armâneascâ, Sâmbâtâ 30.07.

Calea cari nâ dusi pânâ tu hoarâ canda nâ cânushtea. Bâgai ergu câ aclo ahurheashti Parculù Natsional di Pelister.

Desi shi noi Armânjlji tu aestu parcu va s-himù bâgats tu apârari, nu shtiu!

Doi anj nâinti unù porcu vru sâ si scarchinâ di mashina a mea. Tora di fricâ mutrii s-u alasù tu vârà uborù.

Avui tihî câ unù Armânù mi apruche shi mi alâsâ s-u alasù mashina tu uborlu a lui.

Planeta aesta easti multu njicâ.

La el tu uborlu avea unâ preaclji, muljeari shi bârbatù, di tu Anglii. Sâ spusirâ ca arheolodz cari vinirâ aoa s-u viziteadzâ hoara.

Mini cu taifa a mea shi nicuchirlji nearsimù câtâ la bâsearica iu s-tsânu seara di poezii iu s-prezentâ opuslu a poetesâljei Kira Mantsu.

Imnamù calea shi mutreamù ghini chetsarli ampadi ta s-nu nâ anchi-dicam. Di nandreapta unâ ducheani.

Dininti scamnuri shi measi iu tinirè shi

aushì shidea shi li dipisea birili.

Avdzâ muabeti pi armâneashti: " Vinirâ oaspitslji, oara-i s-nirdzemù shi noi! "

Ninga calea unù stur di electricâ.

Pi el vârà ari ligatâ cânestru. Aclo ficiorì shi feati s-agiuca baschet. Aurla shi sh-grea cari alutusi icâ nu tu gioclu.

Ma, nu shi zbura pi armâneashti. Mi duchii ca xenù tu xeani.

Doi anj nâinti nu-lji vidzui ficiorlji. Tora-lji vidzui shi-lji avdzâi shi ca tu tutâ Makedonia shi aoa tinirlji u agârshescu limba.

Ahurhi seara di Poezii cai u dutsea tinira cântâtoarâ Maria Kostova.

Domnul Risto Paligora u prezentâ Poetesa Kira shi opuslu a ljei.

Dauâ feati shi doi bârbats spusirâ poezii di tu cartea "Steaua di Vreari". Unù di atselji cari u avurâ tihea aesta fui shi mini.

Diniti a muntelui, diniti a armânamiljei shidzuts deanvârliga spusimù poezii pi

l i m b a
armâneascâ.
Zbor lo shi
D o m n u l
D i m i t r i e
Gaghic, un di
organizatorlji
a etno
festivalu.
Z b o a r â
aleapti cu
harauâ shi
tinjii ti steaua

a noastrâ, poetesa.

Dipù tu soni zborlu lu lo shi Kira. Avdzâmù zboarâ di multu niavdzâti. Mindueri pi limba armâneascâ cari

adusirâ lâcârni la mutriitorlji.

Duchimù câ ea u adrâ ligâtura cu noaptea a pâduriljei dianvârliga.

Cu bâsearica armâneascâ di dupu ea. Cu suflitli a mortsâlorù armânji cari shi elj corghilj s-hârsirâ câ ia, poati nu-i ca va s-aibâ continuum.

Ma, nai ma marli amintaticù fu atselù tsi zboarâli a ljei li disheljsi

ininjli a Armânjlorù cari eara aclo. U anvârligarâ ta s-ljea cârtsâ, ta s-ljea semnu pi cartea. Vzurâ tuts sâ spunâ tsiva pi armâneashti.

Vidzui câ tsicara câ alumtârli s-cherù, polimlu nica nu-i chirutù pânâ s-aibâ vârà ca Kira ta s-li spunâ zboarâli cu dishtiptari.

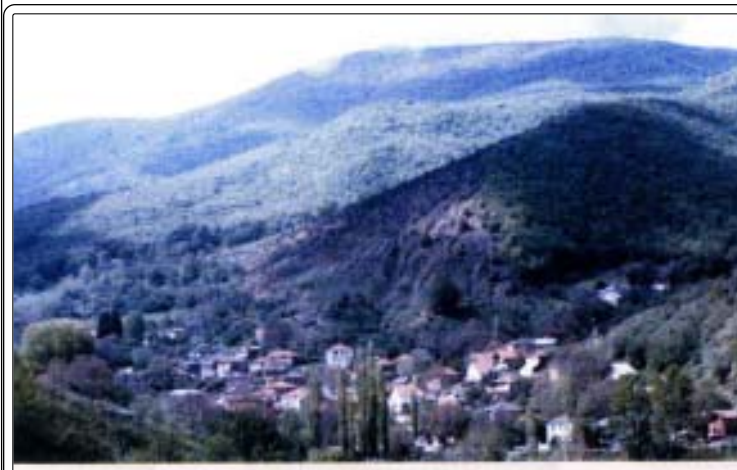
Haristo multu a organizatorlorù ti seara ti niagârsheri.

Haristo shi ali Kira Mantsu tsi li alasâ aesti toarâ tu lumea armâneascâ.

Haristo a tutâlorù cari vinirâ shi deadirâ aplauzi.

S-nâ bâneadzâ Poetesa Kira shi s-avemù nica ahtârî ghivâseri nu mash diniti a popului a nostru ma shi la altsâ. Anclinâciunj.

Vanghiu Dzega

Festivalu a Minoritâtslorù ditù Romania ProEtnica 2005

Vinjiri, 19.08.2005

Tu chirolu 19.08.2005 – 21.08.2005 tu câsbâlu Sighisoara s-tsânû a 5-a editsii a Festivalului a Minoritâtslorù ditù Romania – ProEtnica 2005.

V i n j i r i ,
19.08.2005, la sâhatea 17:00 fu dishclidirea ofitsialâ a festivalului, iu voluntarlji di la tuti minoritâtsli

alaxits tu stranji tradisionali imnarâ dimpadi ditù câsbâ (Piata Sigma) pânâ ndzeanâ tu tsitati (Piatsa a Tsitatiljei), iu deapoaia cafi dzuâ giucarâ sh-cântarâ tuti pareili pi unâ stsenâ ndreaptâ maxus ti aestu evenimentu. Dupu tsi-shi bitisea spectacolu, cafi parei s-dutsea la “Stsenâ interactivâ”, iu giuca deadunù cu oaminjlji di-anvârliga.

Aoa participara tuti 18 minoritâts

tsi va s-yinâ va n’ greascâ iara.

“Pilisterlu” avu doauâ mushati spectacoli sh-adrâ gimbushi—ashi cumù mash elji shtiu s-adarâ - Sâmbâtâ, la sâhatea 18:30 shi Dumânicâ tahina la sâhatea 11:00.

Tu ahurhita a spectacolului cântâ Vasile Topa.

Tu dauli dzâli, “Pilisterlu” adrâ gimbushi sh-la “Stsenâ interactivâ”, iu âlji câlisi ta s-intrâ n corù oaminjlji tsi mutrea mushatili jocuri armaneshtsâ. Ahâtu lji-arisirâ organizatorlji cântitsli armâneshtsâ, câ tutâ dzua di Dumânicâ la aestâ “stsenâ interactivâ” s-avdza mash muzica armâneascâ shi tuts oaminjlji di aclo zbura cu mirachi ti tsi scoasi “Pilisterlu” tu migdani Sighisoara.

Tu cafi dzuâ a Festivalului – Vinjiri, Sâmbâtâ shi Dumânicâ – fu andreaptâ Revista Agora, tu cari anyrâpsirâ jurnalishtsâ di la cafi minoritati.

CÂMBÂNJLI VA S-ASUNÂ TI NOI

*Toraseara tu-a noastâ boatsi
Vimtulù va sh-u hârseascâ
ploaia.*

*Toraseara tu-a nostu treamburù
Frândzâli va sh-li aflâ zârtsinjli.*

*TORASEARA tu-a nostu cânticù
Tserlu va sh-lji la ocljilj.*

*Toraseara tu agârshita-nâ
fântânâ*

Apâ va s-bea-a noastâ numâ.

*Toraseara-a nostu arâu fârâ
buiaû*

Mealurli cu amut va li creapâ.

*Toraseara nai ma musheatili
zboarâ*

Tuti nârmâts cripati va li frângâ.

Sh-tu-a noshtsâ jiloshi oclji

Pulji nâi va s-arpiteadzâ.

Câmbânjli tuti ti noi va s-asunâ

A noi cu Tserlu shi Loclu

Va nâ adrâmù Vreari.

Trei ori va nâ nâtâmù

Sh-trei ori va s-murimù,

Nu-ari s-didemù-a nostu

Horizontu

Tu xeani aumbri s-tucheascâ.

A tini Numâ-a noastâ zilipsitâ

Pi noi s-nu aruts Blâstemù,

Câ pânâ adzâ tu Soari shidemù

Shi soarli nu-lù videmù,

*Ma, anamisa di noi zârtsina nâ-
u dinjicâmù.*

Vanghea MIHANJI-STERYIU

pricunuscuti tu România shi anamisa di eali fu reprezentatâ shi Sutsata Culturalâ Armâneascâ pritù pareia Pilisterlu.

Dupu tsi anlu tsi tricù “Pilisterlu” la lo multu hari a tutulorù, fu câlâsitù shi anlu aestu shi avemù nâdia câ shi anlu

Ti armânami anyrâpsi Elena Todica 3 articoli.

Ti Armânj avurâ angâtanù di organizârâ 3 feati di la Sutsata Culturala Armaneasca di Bucureshti: Diana Cuturela, Angela Cuciumita shi Ana-Maria Caju.

DZÂLILIA CULTURÂLJEI ARMÂNEASCĂ
ndreapti di: COMUNITATEA ARMÂNEASCĂ DITU ROMÂNIA
shi FUNDATSIA "ANDREI SHAGUNA" DI CUSTANTSIA

Tu dzâlili 26, 27, 28 di Avgustu 2005, Custantsa, Comunitatea Armânească ditù România ndreapsi a II-a editsii a manifestariljei "Dzâlili a Culturâljei Armânească".

PROGRAM

Culturâ shi Civilizatsii Armânească. Traditsii shi Modernismu.

VINERI 26.08.2005

1400 – Ashtiptarea a oaspitslorù (cazari; prezentarea a programlui – tuts oaspitslji va s-aproachi unâ mapâ cu programlu pi tuti 3 dzâli). Prândzul.

1630 – Proiectsii di filmu documentar shi caduri cu Fratslji Manakia la Biblioteca Judetseanâ.

1900 – Spectacol la Casa di Culturâ: Pareia "Fântâna" di Dorkova, Steryiu Dardaculi, Pareia "Iholu", Gică Godi.

SÂMBĂTĂ 27.08.2005

900 – Simpozion "Culturâ shi Civilizatsii Armânească" la Biblioteca Judetseanâ; temi: puizii, literaturâ, religii, muzicâ, isturii.

1100 – Lansari di carti: - Nicolas Trifon (prezentari Alexandu Gica) - Nicolae Saramandu (prezentari Manuela Nevaci) la Biblioteca Judetseanâ.

1230 – Expozitsii di cârtsâ shi publicatsii armâneshtsâ (ahurhindalui cu anlu 1800 pânâ tu 2005) la Biblioteca Judetseanâ.

1400-Prândzul.

1630 – Voltâ tu hoara armânească Eschibaba:expozitsii di mâcâri shi stranji; proiectsii di filmu: "Hoara Armânească"; spectacol.

DUMĂNICĂ 28.08.2005

10-Sâmta Liturghie pi armâneashti.

11-Muabeti cu dascâlitsili armâni.

11-Andamusi cu Sutsatili Armâneshtsâ - catandâsea a Armânjlorù tu anlu 2005, (muabeti ti: 100 di anj di la amintarea a Iradelui; adrarea a Consiliului Natsional Armânescu shi alti prublemi).

1400 – Ncljidirea a andamâsiljei –

**Stejaru (Eschibaba),
hoara atsea marea - Dzâlili
a culturâljei armânească**

Ti unâ dzuâ, Sâmbâtâ, 27-li di Avgustu 2005, Stejaru fu capitala a Armânjlorù ditù Europa. La atsea di a doaua editsii a „Dzâlilorù a culturâljei armânească”, organizatâ tu chiro lu 26-28 Avgustu tu

hoara Stejaru s-putu ta sâ s-adunâ tu dzua di Sâmbâtâ suti di Armânji vinitis ditù ma multi vâsilii ditù Europa la unâ andamusi tsi s-vru ta s-hibâ culturalâ, ama cari fu ma multu ca unâ emotsionantâ xanavideari.

Patru autocari shi dzâts di mashinji cu Armânji ditù ma multi judetsi ditù România, ditù Gârtsia, Albania, Macedonia, Bulgaria shi chiola ditù Frantsa shi Ghirmânia.

Tu hoara Stejaru, Eschibaba di unù chiro, ti a doaua editsii a „Dzâlilorù a culturâljei armânească”, ndreaptâ di Comunitatea a Armânjlorù ditù România, p r i t ù

presedintele Costica Canacheu, deputat tu Parlamentulù ali România.

Ca pi la oara 17.30, tu intrarea tu hoara Stejaru, bânâtorlji n capù cu primarlu Dumitru Enche, sh-ashtiptarâ oaspitslji cu cântitsi populari spetsifitsi armâneshtsâ, cântati cându di gazdi cându di oaspitslji tsi vinirâ n hoarâ cu trei hlamburi, unlu ali Români, unlu ali UE shi altulù ali Comunitatea a Armânjlorù.

Momentulù a xanavideariljei cu hiljlji a hoarâljei vgats tu alti judetsi a vâsililjei di Stejaru shi cu soia a

Stejarulù ditù alti vâsilii, shi m a x u s d i t ù vâsilii balcanitsi di iu fudzirâ s h i agiumsirâ Dobrugea, fu unlu emotsionantu. S-featsirâ shicâi, a m a

curarâ shi lâcrânji! Calea di la mardzinea a hoarâljei shi pânâ dinintea a Primâriiljei Stejaru fu faptu pri padi shi dinintea a primâriiljei, unâ expoziitsii di artâ popularâ armânească, cu iambuli, cerghi si din lânâ di oai, caduri di unù chiro ahâtù cu bitârnji di Eschibaba câtù shi cu secventsi ditù lucrulu la Gospodaria Agricola Colectivâ Stejaru furâ vidzuti di

oaspitslji ahoryea a comunitatilor cari ndreapsirâ, ta s-hibâ simnatâ, shi unâ Carti di tinjii a hoarâljei Stejaru.

A oaspitslorû armânji vinitis di pi cali lâ lo multu hari expozitsia de artâ culinarâ armâneascâ, mârcatlu di oi shi di cãpri, njelû umplutû cu yearomati shi arizû, carni di oai furâ nai ma gustatili mâcãri armâneshtsâ. Pi la sâhatea 20.00, Armânjlji di Struga, Ohrid shi Shtip (Macedonia), Dorcova shi Pestera (Bulgaria), Corcea (Albania) icâ Veria, Corditsa shi Seres (Grecia) ama shi atselji di Paris (Frantsa) icâ Freiburg (Germania) agiunshi Shtejaru, la sãrbãtoari, loarâ parti la yiurtia la câmpu ndreaptâ mardzinea di pãdurii, aclo iu anû di anû s-tsâni „Sãrbãtoarea hiljlji a hoarâljei”, iara yiurtisearea tu hoara atsea mari s-bitisi noaptea amânatû.

Namisa di atselji cari s-hãrsirâ di aestâ yiurtiseari s-misurarâ shi Ioan Bara, vitseprezidentu a Consiliului Judetsean Tulcea icâ Sirma Caraman, director icconomic la Consiliului Judetean Tulcea, oaspits aleptsâ shi elji a primarlui Dumitru Enache di Stejaru.

Yiurtia tsi s-featsi tu hoara tulceanâ s-ancljisi cu unû spectacol datû di ansambluri di folclorû ditû Gãrtsia, Vãryãria shi România, partitsipantsãlji hiindalui cãlisits Dumãnicã tahina Custantsa, iu atsea di a doaua editsii a Dzãlilorû a Culturâljei Armâneascâ va s-bitiseascâ cu unâ muabeti pi tema a nvetslui armãnescu ditû Balcanji shi simnarea a rezolutsiljei a comunitatilor. Tu judetslu Tulcea, ashi cumû aflãmû di la Directsia Judeteanã di Statisticã tu catayrafia (recensamant) ditû soni (2002), comunitatea a Armãnjlorû ditû România misurâ 3.676 di inshi, Baia, Stejaru shi Mihail Kogalniceanu hiindalui horli cu nai ma multsã Armãnji.

**Irinel CALIN
Patricia RADU**

Adusu pi armãneashti di DSP

Pãrinteascã Dimãndari” pi stsena a Teatrului Natsional di Operã shi Balet

Festivalu Internatsional di Folclor Armãnescu, agiunsi la atsea di a XII-a editsii, sh-dishcljisi portsãli shi tu aestu anû, sumû numa di “Pãrinteascã Dimãndari”. Festivalu, organizatû la initsiativa a Fundatsiiljei “Andrei Shaguna”, pãrãstiseashti a publiclui ndoauã seri cu muzicã shi jocuri armãneshtsã pi stsena a Teatrului Natsional di Operã shi Balet “Oleg Danovski”. “Easti unû momentu ahoryea ti noi, Armãnjlji shi cãftãmû pritû aesti manifestãri s-bãnãmû unâ sãrbãtoari”, aspusi prezidentulû a Fundatsiiljei “Andrei Shaguna”, Aurel Papari. Manifestarea ditû aestu anû adusi dinintea a stsenãljei mari numi a culturâljei armâneascã, cumû vrea s-hibã prezidentulû di tinjii ali Sutsata di Culturã Macedo-Romãnã, Ion Caramitru, cari fu mãyipsitû di spectacolu datû di ansamblurli di folclorû cãlisiti.

“Aesti manifestãri aleapti putea sã s-tsãnã mash cu prezentaa a niscãntorû ansambluri di mari axii (valoare) shi reprezentativi ti Armãnjilji ditû Balcanji. Ti atsea furâ cãlisits membrilji a trei parei di folclorû ditû Machidunii. Gãrtsii shi România”, aspusi Ion Caramitru. Tu aeti dzãli, pri ninga Festivalu “Pãrinteascã Dimãndari”, s-tsãni shi Simpozionlu shtiintsific “Perenitatea a Vlahilor tu Balcanji”, cumû shi unû congres cu idyeya temã. Tu cadrulû a manifestãrlorû culturali, pi stsena a Teatrului Natsional di Operã shi Balet “Oleg Danovski” s-tsãnu spectacolu “Numtã la Vlahilji ditû Pindu”, cari easti unû apectacol ahoryea aoa, România.

A doaua searã a Festivalului, cari s-tsãnu tu bitisita a stãmãnãljei tsi tricû Custantsa, pãrãstisi, Sãmbãtã, unû spectacol ahoryea tu sala a Teatrului “Oleg Danovski”. Artishtsã ditû Gãrtsia, Macchidunia, Albania shi România puturã di adunarã tu unâ shcenetã ahoryea adetsli shi aradha ali unâ numtã di dealihea armâneascã. “Esati unâ parti ditû patrimoniulû nu mash romãnescu mea shi balcanic, cari easti tu piriicljiu ta sã s-astingã. Aestã apãrari ari ananghi nu mash di pidimolu

a statilorû ditû Balcanji shi andruparea ditû partea ali Uniunea Europeanã, mea ari fãrã di alta ananghi di pidimolu colectiv concretizat pritû gãretslji a niscãntorû organizatsii non-guvernamentale”, aspunea organizatorlu a Festivalului, Aurel Papari, prezidentulû a Fndatsiiljei “Andrei Shaguna”.

Tu arada a lui, unlu di nvitsatslji la Festival, Dina Cuvata, jurnalistu armãnû ditû Macchidunii, aspunea: “Easti unû multu bunû lucru cã s-organizeadzã aestu festival shi simpozionû, tu cari s-pãrãstisescu a oaminjlorû multi documenti istoritsi cari dizvãlescu triclutlu a Armãnjlorû”. Adetsli shi areurli a numtãljei suntu unû elementu ahoryea tu istoria shi civilizatsia ali itsido culturã. Tamam ti atsea, organizatorlji s-minduirã cã aestã editsii a Festivalului s-aibã, pri ninga spectacoli ndrupati di parei di folclorû ditû vãsiliili partitsipanti, di unâ stsenetã cari sã zuyrãpseascã numta

armãneasacã ashi cumû eara unû chiro. Nai ma importantili momenti anda s-adunã shi s-facû unâ mirili, furnisiti pritû adets tsãnuti ditû vecljulû chiro, furã multu ghini bãgati tu stsenã di artishtsãlj nviscuts tu stranji traditsionali. Tu unâ stsenetã di unâ sãhati, artishtsãlji puturã s-adunã nai ma importantili momenti a numtãljei, cari la Armãnji tsãnû, ashi cumû easti adetea, unâ stãmãnã. “Fu unû spectacol extraordinar, ti atsea cã, ti prota oarã România, Vlahilji ditû naia a Olimpului, a Machiduniiljei gãrtseascã, pãrãstisirã unâ numtã ashi cumû easti adetera, aspunea organizatorlu principal a Festivalului, Aurel Papari.

**Marilena GHEORGHITSĂ,
Cosmin BELE**

Adusu pi armãneashti di DSP

LE COURRIER DES BALKANS - Roumanie: les Aroumains dans le collimateur des médias - (PAR NICOLAS TRIFON) mercredi 7 septembre 2005

Ti tuts atselji tsi voru s-duchească tsi anyrâpsi Nicolas Trifon tu Curierlu di Balkanu, vâ pitrecû anamisa pridutsearea pi armâneashti. Pâlâcârîlji s-mi ljirtats ti alatusi, ma limba va u anvitsâmû ma ghini ma s-u anyrâpsimû ma multu.

Ănji câdzu multu greu câ nu putui s-negu sh io Custantsa, ma tsi s-featsi aclo easti unâ mari sh-dealihea nâdii ti armânami. Lipseashti s-anyrâpsimû ma multu ti noi, ti tuts atselji tsi minduimû niheamâ altâ turlilji. Nu avemû canâ câbati sh-nu lipseashti s-nâ alâsâmû culpabilizats. Atselji tsi nâ vorû chirearea, suntu orghi sh-nu vedû câ prîtû noi va s-hearâ sh elji ishishi. Atselji tsi armasirâ tu eta 19, nu potû s-bâneadzâ sh-s-prucupsească tu eta 21. Armânlu nu cheari! Cu vreari armânească,

Niculaki CARACOTA

România: Armânjlji tu colimatorlu a media (di Nicolas Trifon)

A XII-a editsii a dzâlilorû a culturâljei armânească (26–28 di Agustu 2005) deadirâ ocazia la dauâ andamusi paraleli Custantsa, tu Români. Easti zborlu ti atselji cari partitsiparâ ta s-celebrează identitatea armânâ shi s-angreacă ma multu ti amintarea a statutlui di minoritati natsionalâ. Cu tuti aesti sh-ti ciudia a sucseslui tsi li avurâ aesti dauâ evenimenti, media românească armasi multu discretâ.

Prota andamusi, cu numa “Perenitatea a Vlahilorû tu Balkanu” fu andreaptâ di Fundatsia Andrei Shaguna. Ea fu andreaptâ sh-adratâ, ta s-condamnâ vrearea a Armânjljorû cari vorû s-amintâ statutlu di minoritati natsionalâ, ashî cumû fu câftatâ tu Apriirû 2005. Tu rezolutsia cari u deadirâ s-dzâtsi: “Easti zborlu di unâ initsiativâ absurdâ, izvurû di ncâceri, sh-tu raporturli ali România tu Balkanu. Unâ idei cari nu easti nauâ, vinitâ di nafoarâ di vâsilia a noastră, pi cari u andrupâscu niscântsâ, cari dzâcû elji ishishi câ vorû s-pitreacă pi vârà di a lorû tu Parlamentu, trâ numa a minoritatsljei a lorû”, ashî cumû declara psihiatru Aurel Papari, prezidentulû a fundatsiilji cari apruche aistâ andamusi. (Cuget liber, 29.08.2005).

Rezolutsia fu aprucheatâ di vârà yinyits (20) di partitsipantsâ, ili unû numirû niheamâ ma njicû di câts eara cathi dzuâ prezentsâ la andamusi, cari s-tsânû pi limba românâ.

Pritû partitsipantsâ, eara unû veclju ministru (I. Caramitru), unû deputatû (C. Dida) sh-unû academicianû (A. Surdu), cumû sh-unû jurnalistu-anyrâpsitorû di Skopje (D. Dimcev) ma cunuscutû cu numa di Dina Cuvata). Aestu ditû soni nu apruche rezolutsia.

Dicsearâ, fu unû spectacolû la teatrulû di Operâ di Custantsa iu vârà sutâ di oaminji vidzurâ pareia di coregraphii di SERES (Gârtsia). Deftura andamusi fu andreaptâ di Comunitatea Aromânâ ditû România. Anvârliga di unâ sutâ di partitsipantsâ furâ la lucrâri cari s-tsânurâ pi armâneashti. Pritû atselji cari zburârâ, eara multsâ câlisits ditû Gârtsii, Albanii, Vârgârii, sh-ditû Rep. Makedonia, anyrâpsitoarea Zoe Papazisi shi arhitectulû Sotir Bletsas di Athina, poetlu Spiro Fuchi di Tirana, Mita Papuli, prezidentulu a Partiiljei a Vlahilorû ditû Makedonii, etc.

Tu soni, unâ rezolutsii fu aprucheatâ di 350 di partitsipantsâ cari reprezentâ fâlcârli di Custantsa, Tulcea, Bucureshti, Calarashi etc. Andamusea sh-aspusi vrearea ti dutseari ninti a pidimolui ti amintarea a statutlui di minoritati natsionalâ ti Armânjlji di România. Oara tsi angricâ nai ma multu sh-cari armasi tu tuti minduierli fu andamusea di Eschibaba, andreaptâ di bânâtorlji ditû aestâ hoarâ iu Armânjlji suntu majoritari, nu alargu di Tulcea. Mâcâri armâneshtsâ, lucrî artizanalî armâneshtsâ, filmi di sh-trâ Armânji, azburâri adratî di dimarhulû ditû hoarâ sh di altsâ oaspits vinitî di la alti sutsâts, cântitsi veclji sh nali sh-ma multu di tuti unû corû câtu tutâ hoara cu dipli di suti sh-suti di oaminji.

Anvârliga di 2500 di oaminji eara aclo cu aistâ ucazii, ashî cumû vârà 800 di oaminji eara cu unâ searâ ninti la casa di culturâ di Custantsa, iu cântâ cunuscutlu sh-vrutlu cântâtorû di Gârtsii, Steryiu

Dardaculi.

Anvâlearea mediaticâ a daulorû andamusi aspuni multu di atmosfera tsi s-ducheashti România estanû, apropos di calea tsi u acâtsarâ niscântsâ Armânji, nu ptsânji, tsi bâneadzâ aoa. Puteamû s-câftâmû multu sh-ghini tu jurnalili di Custantsa ditû 29-li di Agustu, nai ma njica informatsii ti aesti dauâ andamusi. Nu va s-aflamû tsiva s-duchimû amploarea (tindearea) la unâ ili la alantâ.

Di tsi declararâ oaspitslji la andamusea di la Andrei Shaguna, media românească nu anyrâpseashti tsiva ti tsi vorû atselji di la Comunitatea a Armânjljorû di România. Marilena Gheorghitsa sh Cosmin Bele, ti jurnalul Telegraf, anyrâpsirâ ti declaratsiili di la prota andamusi ti tsi mutreashti importantsa a vigljeariljei a adetslorû. Tru editsia di Sâmbâtâ 27-li di Agustu, aestu jurnalû anyrâpsea: “Multu cunuscuti personalitâts armâneshtsâ avinâ ideia di minoritati natsionalâ ti Armânjlji di România”.

Bogdan Bulbes tsi anyrâpsi ti Telegraf, s-featsi iho ti unû documentu tsi-lû deadi academicianlu A. Surdu tsi dzâtsi: “Academia românâ âlji luyurseashti Armânjlji ca Românji”. Canû zborû tu editsia di Luni ti conferntsili, ti dez baterli sh rezolutsia ditû soni di la andamusea di la Comunitatea a Armânjljorû, ni vârà zborû ti seara adratâ Eschibaba cu andruparea benevolâ a bânâtorlorû ditû hoarâ.

Cuget Liber (Minduiari liberâ), altu jurnalû di Custantsa, anyrâpsea pi shcurtu, fârâ comentarii, programlu artisticû di Eschibaba, ma nu alâsa dipu vârà nâdii ti Armânji: “Armânjlji luyursescu fârâ noimâ initsiativili tsi lâ grescu sâ s-declarâ minoritati”. Georgiana Voineagu, tsi anyrâpsi articulu, deadi nteagâ rezolutsii di la prota andamusi ma dipû vârà zborû ti atsea di la deftura, cari andrupa ma multu statutlu di minoritati. Mash unâ njicâ ascâpari, tu cadurlu cu sala iu s-tsânea prota andamusi, s-vedû stoalili mash di dininti umpluti sh nu tuti. Easti

limbidu câ tu unù lao ancljisu dinafoară, ma multu dishcljisu dinâuntru, tsi s-azburashti di tutù laolu nu poati s-hibâ ascumtu.

Ma aestâ turlilji di tratari mediatică (cari nu easti xeanâ di niagârshita epocă Ceausescu) poati s-aibâ efecti di descurajeari shi s-pari câ easti tsi caftâ sh-media românească, cu tuti buielji polititsi, cari ditù Apriirù 2005, cându câftârli a Armânjlorù ti statutlu di minoritati natsională furâ pitricuti dupâ andamusea ghegenerală a Comunitatildei Armânească, nu ari altu sinferù dicâtù atselù di intimidari a tutlorù atselji tsi caftâ publicù s-hibâ pricunuscuts dupâ arâzga a lorù, dupâ limba shi videarea a lorù mutrindalui lumea iu bâneadzâ.

S-pari câ lâ si aproachi (acceptâ) adetea a lorù, folclorlu a lorù, tuti amintârli di altu chiro, ma fârâ s-caftâ altu tsiva. Easti sigurù câ aistâ situatsii

nu easti mash tu România (tu Gârtsii easti ma laiù ti atselji cari nu suntu hâristusits mash cu statutlu di “Vlahi latinofonji”), ma aiestâ li patù Armânjlji sh-România sh easti ghini ti shteari.

Ti unâ ma bunâ cunushteari, unâ limbidzari. Atselji di arâzgâ armânâ caris-luyursescu “Românji” au tutù andreptulu s-adarâ ashi sh-va scuteari tru migdani atselji tsi lâ contestâ aiestu andreptu. Putemù s-himù simfunji cu atseali personalitàs culturale armâneshtsâ cari afishezâ cu emfazâ “românitate” a lorù, ta s-nu chearâ tu cariera a lorù ili s-u andrupascâ. Tsi nu easti dipù normalù easti câ media românească sh institutsiili publitsi (Academia tru altili) adarâ, directu ili indirectu, presiunji la tuts atselji cari duchescu unâ identitati ahoryea sh-tsânù s-u cunoascâ tutâ lumea. Dupâ tutù tsi fu dzâsù ma ndzeanâ, easti fârâ ufelii s-adutsemù aminti ti rolu a media sh a niscântorù

academicieanji tu tuti minterli di ordinu natsionalù tsi s-featsirâ aeshtsâ 15 di anji ditù soni, tu Balkanu.

Notâ: Nicolas Trifon s-amintâ România, easti di arâzgâ Armânù dupâ fendâ-su sh-bâneadzâ Paris. A câ nu azburashti armâneashti, ducheashti armâneashti sh anjlji ditu soni anyrâpsi multu ti Armânji. Cartea ditù soni: “Un peuple qui s’en va” easti una di cârtsâli nai ma completi di Armânji. Pridutsearea pi armâneashti easti ili «unu populù cari s-dutsi (cheari)», ma s-minduimù câ fârâ limbâ, cari nu s-anveatsâ tu sculii, va s-hearâ, ili « unu populu cari treatsi (ma s-minduimu la transhumantsâ) », ahântu chiro câtù crescu oili sh-aducù aminti di eali.

Pridutseari pi armâneashti

Niculachi CARACOTA

Constanta, Romania/Romanian Global News - 29 August 2005

Congresul Perenității Vlahilor (Aromanilor) in Balcani, desfasurat la finele acestei săptămâni in România, la Constanta, in organizarea Fundatiei Cultural-stiintifice aromâne “Andrei Saguna” in colaborare cu Societatea de Cultură Macedo-Română din România si Congresul de Cultură Macedo-Română din S.U.A., a adoptat urmatoarea rezolutie:

„Al II-lea Congres al Perenității Vlahilor in Balcani, in adunare plenară, adoptă urmatoarea rezolutie prin care respinge ideea de minoritate aromână in România pe care o consideră aberantă si falsificatoare si se declară impotriva initiativelor de acest fel.

Congresul apelează la Statul Român pentru a acorda o mai mare si convenită atentie problemicii aromâne si pentru a da intregul sprijin moral si material necesar conservării si dezvoltării patrimoniului cultural aromânesc aflat in pericol de a se pierde. România este statul cu cea mai mare obligatie fată de romanitatea balcanică, obligatie pe care trebuie să si-o reasume iar consecintele ineficientei actiunilor României in acest domeniu ar putea fi nu doar dramatice, printr-un posibil declin

cultural aromânesc, ci si periculoase pentru că lasă terenul descoperit pentru actiuni partizane. Congresul apreciază că scrierea textelor aromâne cu altă

Minoritatea aromână...

grafie decât cea a limbii române creează dificultăți de scriere si citire si recomandă renuntarea la “alfabetele” nou inventate, care duc la stâlcirea graiului si la intentionata indepărtare de limba română si de romanitate. Congresul sustine retipărirea lucrărilor clasice din patrimoniul cultural aromânesc si se disociaza de actiunile de retipărire in forma abuziv modificată a acestor opere, recomandând renuntarea la asemenea practice.

Congresul solicită forurilor europene să facă demersurile necesare pentru ca toate statele din Balcani să implementeze prevederile Recomandării 1333/24 iunie 1997 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, referitoare la conservarea aromânei si a identității etno-culturale aromâne transfrontaliere si cere adoptarea unei REZOLUTII europene in acest sens. Congresul apeleaza la guvernele țarilor balcanice să sprijine conservarea culturii aromâne si să asigure mijloacele necesare pentru educatia in limba maternă si pentru

accesul la mass-media in aromână in vederea promovării culturii aromâne. Congresul ia cunostintă de Rezolutia si Declaratia Congresului al IX-lea de Cultură Macedo-Română din S.U.A din 1-4 iulie 2005, le acceptă si le sprijină in totalitate, in vederea revigorării latinității balcanice”.

Printre temele de importantă majoră ce au fost dezbatute in contextul actualei editii a Congresului s-au numărat „Viziunea Europei despre aromâni in urmă cu doua sute de ani” (comunicare sustinută de Gheorghe Zbucnea), „Aromânii minoritari in România-ipoteză falsă, contrazisă de mărturii documentare” (Virgil Coman), „Aromânii sunt români?” (Vladimir Fârserotu), „Aspecte contemporane ale problemei aromâne” (Ion Caramitru), „Problema aromânească văzută din Diaspora” (Aurel Ciufecu-SUA), „O <<descoperire>> senzationala – aromânii sunt minoritari in România. Cine a făcut <<descoperirea>> si cui foloseste mistificarea?” (Aurel Papari). In finalul comunicărilor a fost rostit si punctul de vedere al Academiei Române, potrivit căreia „constituirea unei minorități aromâne ar fi cea mai mare absurditate a istoriei contemporane a aromânilor”.

TSENTRU TI LIMBA SHI CULTURA ARMANEASCA TU BULGARIA

Tu Bulgaria Armânjli suntu pisti 5000 shi bânadzâ Sofia shi tu muntsâlj Rodopi shi Rila, Bulgaria de Sud, iu suntu grupâ compactâ ca popul liber shi veclju di un chiro di eta tuatâ.

Sutsatili armâneshtsâ sântu shapte: Tsentru ti Limba shi Cultura Armâneascâ, Sutsata Armânjlor "UNIREA" – fundatâ anlu 1894 Sofia, Sutsata Armânjlor – Velingrad, Sutsata tinirlor Armânj tu Bulgaria cu shedintsâ Velingrad, Sutsata Armâneascâ di Peshtera, Sutsata Armânjlor – Dorcova, Sutsata Armânjlor – Dupnitsa.

Scupolu shi thema a Simpozionlui eara "Cumù s-aveaglji limba armânâ tu Bulgaria shi tu craturli di Balcanji shi Coalitsii a Organizatsiilorù armâneshtsâ tu Balcanlu" cu ligătura a proiectilorù europeanii", pi nginga cari eara adrati expozitsii armâneshtsâ la Muzeulu di Etnografie shi la sala "Sredets". Di altâ parti eara bâgat ti nutrire shi ti discutsie Contractlu ti Coalitsie anamisa di organizatsiili cari loarâ parti la aestu Simpozion.

Aestu Simpozion shi expozitsii eara organizati sum cumândusirea a Tsentrului ti Limba shi Cultura Armâneascâ, Sutsata Armânjlor "UNIREA" shi Ministerlu di Cultura ali R Bulgaria.

Simpozionlu eara cumândusitù di Prezidium tu cai intrarâ – Prof. Dr. Mihai Hristo shi Toma Chiurkci.

Loarâ parti tuti Sutsatili armâneshtsâ

di Bulgaria shi di partea a oaspitslorù aoa eara conducătorlji a Sutsâtslor a Armânjlorù di Machedonii sh-ditù Românii ca: Doamna Vanghea Steryiu – Prezidenta a Sutsatâljei a scriitorlorù

shi a artishtsâlorù Armânj di Scopje, Machedonia, Doamna Adriana Mitreva – Prezidenta ali Sectsia a Muljerlorù Armâni câtrâ Comuna "Frats Manakia" di Bituli, "Liga a Armânjlorù ditù Romania" - cumândusitâ di Dr. Dumitru Piceava, Doamna Irina Paris Naum – Shef redactor ali Sectsia Armâneascâ di la Radio România Internatsional, Domnu Lefterie Naum – repretentantu ali Fondatsia "Sântâ Ana" di Bucureshti shi Domnu Nicolae Sdrula di la Comunitatea Aromânâ di România.

Di partea a guvernului Bulgar zboarâ ti urari ghiuvâsirâ Doamna Ani

Topakbashian di la Directsia ti Problemile a Etniilorù shi di la Ministerlu ti Culturâ - Doamna Silva Hacerian. Di partea ali Ambasada Românâ oaspits eara Domnul Theodor Tsolea – Charge d'Afaire shi Domnul Korneliu Ionel – atashat di presâ.

Eara reprezentantsâlj di mediili Bulgari shi mults oaspits shi sots

Armânj shi a Armânjlor di Bulgaria.

La aestu Simpozion eara discutati shi nutriti problemile ti identitatea shi limba Armâneasca shi posibilitâtslji ti partitsipare tu proectili Europeani.

Ghiuvâsitorlji cu raporturi ti anvitsarea shi aviglearea ali limba Armânâ eara: Vanghea Mihani Steryiu, Adriana Mitreva, Irina Paris, Dr. Dumitru Piceava, Vasil Ianachiev, Gheorghii Kumanov, prof. Gheorghii Daskalov, Pavel Karaianev, Velica Gusheva, Nicolae Sdrula, Nico Chiurkci shi Toma Chiurkci.

Toma Chiurkci prezentâ Proiectlu ti Contract ti Coalitsie, cai dupâ discusie eara apruchiât di tuts partitsipantsâlj a Simpozionlui shi la care Coalitsie intrarâ tuti organizatsii armâneshtsâ, cari loarâ parte la aestâ andamusi.

Aestâ Coalitsie prezenteadzâ un model ti Federatsie di turlie ca organizatsiili non-profit ditù Europa, cumù easte, ca exemplu, FUEN (Federal Union of European Nationalities cu shedintsâ Freiburg, Ghermanii) shi easte un progres di colaborare shi sinfunie tra armânamea.

Aestu easte shi unù faptu, un suctses, cari pânnâ tora nu easte vidzut anamisa di sutsatili armâneshtsâ tru lumea.

Nicolai Chiurkci

“Simpozionului ti Limbă sh-Cultură Armânească di Sofia”

Tu bitisita a stâmanâljei tsi tricu, dzâlili di 9,10 sh-11 di Yizmâciun s-tsânu Sufie, tu Vâryarie a IV-a Editsie a "Simpozionului Ti Limba sh-Cultura Armânească tu Bulgaria sh-Balcanlu tutu", ndreptu di Tsentru ti limba Sh-Cultura Armânească Tu Bulgaria, cumândusitù di dl.Toma Kiurcev.

Eara vinitis participantsâ nu mash ditù Vâryarie mea shi ditù R.Machidunia shi România. Unâ musheată cuvendă tsânu dl. Constantin Tolea, nsârtsinatlu cu afaceri di la Ambasada ali România.

Furâ prezentati comunicări pi temi di istorie, muzică, cultură sh-civilizatsie armânească. Zburâră Prof. Gh. Daskalov, di la Univ. di Sofia tsi prezentă unâ scurtă istorie a Armânjilor, Dumitru Piceava zburâ ti Fundatia sh-revista Bana Armânească, Irina Paris u prezentă hoara Perivoli, veaclji vatrâ di cultură armânească, Velica Guseva zburâ multu musheatù di cânticlu armânescu, Costa Bicov u prezentă activitatea a lui di poet sh-regizorù, iara Vanghea Mihani Steryiu zburâ ti poezia armânească. Tu bitisitâ Nicolai Kiurcev zburâ ti activitatea a Tsentru di Cultura Armânească di Sofia.

Pi nginga aesti sâ zburâ sh-ti contractul di coalitsii ti proiectul european tsi lipseasti s-lu ndreagă sutsâtsli armânesstâ ditù ma multi vasilii.

La sala a Ministerului di Cultură, iu s-tsânurâ lucrârlu a Simpozionului, eara ndreaptă sh-unâ expoziție cu fotografii, hârtsâ sh-cârtsâ armâneshtsâ.

Participantsâlji vizitară sh-expoziția cu lucruri shi stranji armâneshtsâ ndreaptă la Muzeulu Etnografic di Sufie.

Sâmbâtă seara la tsina armânească fu prezentat un CD. cu muzica modernă armânească pi stihurli a poetslorù Spiru Fuchi, Constantin Belimace sh-Velica Guseva, muzica sh-interpretarea Yioryi Hulianov, cusurinù a poetului cu idyea numa.

Un mari haristo di partea a noastră a organizatorlorù cari nâ ashtiptarâ cu mari vreari sh-featsirâ mari pidimo.

Irina Paris Naum

SIMPOZIONLU ARMÂNESCU DI SOFIA

Tu shcurtulù zborù tsi-lù tsânui la “Simpozionlu ti Limba sh-Cultura Armânească tu Bulgaria sh-Balcanlu tut”, ndreptu Sofia di Tsentru ti limba sh-Cultura Armânească tu Bulgaria, cumândusitù di Toma Kiurcev, adushù aminti, namisa di altili shi di revista shi di Fundatsia Bana Armânească.

Di cara lâ efhâristisii a organizatorlorù ti câlisiri sh-ti pidimolu tsi-lù featsirâ ti ndridzearea a alushtui Simpozionù, adushù aminti câ nu vinjiù tâsh di Bucureshti cu mâna goală mea vinjù deadunù cu Santa alù Todi, unù mari patriot armânù tsi salumtă cu mari pirifanji ti amintarea a ndrepturorù tsi lâ si pricadù a Armânjlorù, cumù shi cu vârâ 150 di cumâts di revista Bana Armânească, nuimirlu ditù soni.

Aspushù deapoia câ revista Bana Armânească easti, dupâ mini, unâ simitsâ arcată tu agurlu a Armânamiljei iara birichetea a ljei easti tsânearea tru bană a limbâljei armânească cumù shi a Armânamiljei isâsh.

Adâvgai deapoia câ unù idyealui lucru lu facù shi atselji Armânji ditù Vâryarii cari ndreapsirâ aestă musheată expoziției shi aestu thâmâsitù Simpozion cumù shi atselji ti anami Armânji di Pishtera cari avurâ mirachea, curagilu, cuvurdâlâchea shi puterea ta s-mutâ tu mardzinea di cãsâbălu a lorù unâ njicâ bisearicâ armânească. Ti aestă furnjii dzâcù aoatsi câ ti noi tuts Armânjli di Peshtera lipseashti ta s-nâ hibâ unâ mari shi aleaptă paradigă ta s-nâ fâțsemù irbapi sh-noi shi s-nâ mutâmù câti unâ njicâ bisearicâ aclo iu bânâmù.

Di cara-nji furâ adusi pi vâryârteashti atseali tsi li aveamù spusâ adâvgai: Va-lji aducù aminti a domnului di Bucureshti cari zburâ ma nâinti câ nu shteamù pânâ tora câ elji, Comunitatea, suntu “fortsa politică” a Armânjlorù di România”...!

Lipseashti sâ shtii sh-nâs câ România suntu sh-alti sutsâts armâneshtsâ cari salumtă cu mari curbani ti ndrepturli a Armânjlorù di România nu di adzâ icâ di aolats, di cându ahurhirâ elji, ma di multsâ anji sh-nu s-luyursescu ashi cumù s-luyursescu elji. Sh-la aesti adâvgai: Easti ghini câ elji câftarâ ca Armânjli di România s-hibâ pricunuscuts ca minoritati natsională icâ etnică sh-noi, atselji di la Fundatsia Bana Armânească shi di la Liga a Armânjlorù di România, a curi prezidentu escu, andrupâmù aestă câftari.

Nântea a mea avea zburâtă domnulù Sdrula cari, ca reprezentantu ali CAR, azburâ ti unù proiectu di a lorù cu zboari ma multu pi mucâneashti din nu putea ta s-lu achicâsească cană, nafoară di noi, atselji vinitis di Bucureshti.

Domnulù Zdrula, dupâ tsi câ nu shtea s-pârâstâsească unù lucru pi armâneshti nitsi nu shtea tsiva sh-di alanti sutsâts armâneshtsdâ di România (cari suntu vârâ 34), dupâ cumù aveamù s-aflâmù niheamă ma amânatù. Ti noi, la aestă anda-musi armânească di Sofia, domnulù Zdrula fu unâ turlui di “Lenush doi”.

Nu nâ agiumsî câ la andamusea di Custantsa - atumtsea anda s-azbura di Rezolutsia tsi lipsea ta s-hibâ data -, doamna Lenush nâ apândâsea inâtusitâ câ “aesta (câftarea ca Armânjli di România s-hibâ pricunuscuts ca minoritati etnică) easti mash problema ali Comunitatea a lorù (!?!), ti furnjia câ easti initsiativa a lorù (!?) shi nu au lucru cu alanti sutsâts” (!?!), iavea câ tora, aoatsi, Sofia, domnulù Zdrula nâ apitruseashti cu unâ altă mârğaritari: “Comunitatea easti fortsa politică a Armânjlorù di România” (!?!). Mutrea iu eara vârtoșlu shi babageanlu di elù!

Sh-maca easti elù ashi di pihlivanù câțse nu dzâsi tsiva di cuvenda tsânutâ di Constantin Tsolea di la Ambasada ali României?

Anda, dipù tu soni, fuiù câlisitù di domnulù Toma Kiurci ta s-azburâscu aveamù tu nâieti ta s-dau unâ apandisi a domnului C. Tsolea shi tu soni sâ-lji plâscânescu mârtilrileja alù Mihail Kogălniceanu pritù cari s-apudixeashti câ tutu pirmislu cu Armânjli câ, taha, suntu unâ cu Românjli easti unâ INVENTSII, unâ arâdeari, va dzâcâ, minduii câ nu easti uidisitù ta s-aspunù aistu lucru tâshi aoa, tu xeani shi, ti aestă furnjii, yivâsii unâ poezii di disucljeari ti Armânjli ditù Vâryarii cari facù mari curbani tu alumta a lorù ca Armâneamea s-armânâ tru bană.

Tacu Piceava

DI LA LENUSH LA ...RĂBUSHU

CĂRĂBUSHU

Motto: *Mihai Sima di la Fara Armanasca ari borgi s-va da una habari cama larga ti lucurlu tsi featsimu atseali trei dzali: 26-27-28 di avgustu, oaspits shi siryani, muabets shi documenti aspusi.*

Mariana Bara

Multu tinjisitã Mariana Bara,

Birchavis alù Dumnidzã câ avushi buneatsa shi ti fãtseshi irbapi di nã pitricushi ndouã hãbãri di la andamusea a voastã fãrã preaclji di Custantsa, andamusi mplinã di muabets musheati shi siryeani (gimbushi, distractsie) shi ashtiptãmù, fãrã shicai, cu mari perieriyii shi alti ahtãri tãmãsiti hãbãri...

Sigura câ aestu lucru nu lipsea s-lu fats tini, ca prezidentã ali SCA di Bucureshti, sh-nitsi Halciu Sima nu u avea aestã borgi ti furnjia câ elù, ditù cãti shtimù noi, easti puituitù (arugatù, ndreptu, angajat) di Sterco (yivãsea Steryiu & Costica) ca efurù (administrator) - ca cumù easti Iancu M. la SCA- shi nu ca yramatico.

Cãbatea easti mash a noastã, atselji di la SCA, ti furnjia câ tu chirolu cãtù tinirlu Halciu fu la noi la sutsatã shi giuca tu pareia Pilisterlu noi lu ndreapsimù mash ca giucãtorù di ciancu shi paidushca shi nu ca yramatico.

Borgea ta s-nã pitreacã a noauã hãbãri u au, dupã mini, yrãmãtitslji tsi tricurã di la alanti sutsãts la CAR, ca cumù easti tinjisita doamnã Lenush, membrã ti thimeljù la SCA ama nihãbãrsitã ashì cumù lipsea sh-cumù s-luyursea câ axizea.

Anãpudiljea easti câ tinisita Lenush (cumù fu gritã shi cãlisitã ta s-azburascã la microfon) nu shtii armãneashti shi azburashti, ca cumù u featsi la andamusea di Dumãnicã, mash pi rumãneashti, a câ deanvãrliga a ljei s-afla shi tinjisita Mary de Bush tu tesea di body-guard-lu a ljei!?!)

Nu pistipseamù vãrãoarã câ tinjisita Mary de Bush - omlu a meu di suflitù

di unù chiro cari featsi spudhii analti sh-ti cari mi-ampulisii anji di dzãli ca nãsã s-anveatsã s-anyrãpseascã shi s-azburascã multu ghini armãneashti -, va s-agiungã ta sã-sh alasã Sutsata a ljei di tiniri armãnji ditù tutã vãsilia (OTAR) shi s-treacã sã-lji ducã trastulù (yivãsea mapa) alù tsalù Lenush shi aesta s-tsãnã cuvendzã pi mucãneashti a Armãnjlorù vinitis aclo di pisti tutù mapamondulu!

Ashi câ nãdia a noastã (cumù shi a atsilorù tsi nu furã aclo) ta s-aflãmù ca tsi zburãrã niscãntsãlji la andamusi shi tsi s-tihisi pri aclo sta tutù tu cuvurdãlãchea a ta.

Haristo multu!

Cu tinjii,

Unù pirifanù di cãliush

Tsi va ta s-facã cãrãbush

Di ciudia alù tsalù Lenush

Sh-a simenlui Mary de Bush!

Tinjiste Dumitri Piceava,

Vream sã shtim, ma desi s-vrei s-nã pitrets nã shcurtã corespondentsã di la adunarea a Armãnjlor di Katherini.

Vrem s-dãm hãbarea la radio tu programa a noastã. Pãnã tora noi nu avem loatã nitsi unã iformari ti atsel festival. Nu shtim tsi easti ponlu la Armãnjilji a noshtsã. Aveam plãcãrsitã niscãntsã Armãnj dit veacljea a noasta patridã, Machidunia ntrega, ma vãrnu nu nã apãndãsi. S-hibã câ iara s-intrã atsel cu un cicioru anamisa di Armãnjilji a noshtsã ta s-nã astingã di pistri locu?

S-nã avdzãm di ghini!

Nicko al Cheaici

Tinjisite domnule Niko alù Cheaici,

Cu mari harauã va vã pitritseamù hãbãri di la andamusea armãneashti di Katherini ama mini nu fuiù aclo atumtsea. Shtiu câ di la noi, di Romãnia, eara dushi aclo vãrã 100 di inshi, tuts, taha, di la CAR (Comunitatea Aromãnã din Romãnia). Ti nyrãpseari ama, dupã cumù vedz, nitsi unù di elji nu nyrãpsi tsiva pãnã

tora ti furnjia câ elji, atselji di la CAR, suntu analfabets, ashì cumù aspunea prezidentulù a lorù.

Avdzãi câ di aoltats ahurhi sã s-facã alfabetizarea (ta s-anveatsã s-yivãseascã shi s-anyrãpseascã armãneashti) cu elji tamam di cãtrã, canã alta di tinjisita dascalitsã (tutu di aoltats!) Lenush, tsi cara câ nãsã easti di zãnati avucatù cãliush tsi-sh fatsi isãchili cu rãbushù...!?!)

Di atselji tsi furã Katerini ntribai niscãntsã di elji ama psãni lucrì aflaiù di la elji.

Mash unã doamnã, Zoe Bashcara pri numã, nicuchirã pisti restaurantulù "La Machiduneanji" nji-aspusi câ-lji lo multu hari turlia di cumù s-aduna Armãnjilji cu sutili, dipunãndalui di pi muntì tu padi sh-iu adra unù corù mari, mari cãtù unù teren di fotbal ama atumtsea cãndu s-azburã di la microfonù fu ca la yeandoni! Celnitslji tsi ndreapsirã aestã andamusi armãneashti di Katerini cãlisirã ta s-azburascã la microfon mash ndoi di filogretslji di Bituli, di Crushuva sh-ditù Arbinushii...! S-lã hibã di ghini!

Iara noi: S-avdzãmù mash di ghini!

Cu tinjii,

Tacu Piceava

Apandisea ali Mariana Bara:

Ti msahta adunari di Katerini, Dion shi Karitsa di aestu anu tu Gartsii, pisti ndoua dzali. Mihai Sima vahi, icã Florentina Costea, icã Nicoleta Granzulia ditù New York tora, icã Diana Cuturela va s-lja aesta borgi.

Ashtiptãmù,

Mariana Bara

Apandisea a noastã:

Sh-noi ashtiptãmù!

Cu idyea tinjii,

Unù ciudiosù di cãrãbushù

Tsi nu sh-avea di hãbãri...di rãbushù!

RĂBUSHU:

Cumatã di lemnu pi cari s-fãtsea isãchi icã s-ansimna unù chiro, pritù coatsi (crestãturi).

A NOSTU INTIRESU...

RĂBUSHU...

Ntribări: Scriată pi Răbushu sh-pitricutâ cu technea electronicâ di Dl. Dr. Dumitru Piceava. Easti dealihea cã strâpâpânjli a noshtsã veclji, icã proto-machidoni (Armânji di adzâ) tu atselu vecljiu etusu, nu avea technî electronicâ, sh-papirusù cumù s-pari, eara rarù.

Yitsrâljea a lorù ti ligătura/comunicatsionea anamisa di nâsh fu atsea scriata pi Răbushù.

Yeatrulù a nostu di arâzgâ veclji machidonâ, cari s-aflâ cu bânaticlu, alargu di patrida a lui sh-a noastâ, cumù si pari, nica-lù aroadi atsea shcretâ nostalgii di patriotismu machidonù!

“Ashi cã nãdia a noastâ (cumù shi a atsilorù tsi nu furâ aclo) ta s-aflamù ca tsi zburârâ niscântsâlji la andamusi shi tsi s-tihisi pri aclo sta tutù tu cuvurdâlâchea a ta”.

Yeatre, tsâ hãristusimù la aestâ mintimenâ ntribari ti andamusea ditù soni di Cunstantsa!

Ahtãri ntribãri cu hãbãri ashtiptãmù sh-di la andamusea ditù soni a Armânjilorù di Katherini, ta s-putemù s-arâspândimù bunili hãbãri la a noshtsã Armânji pritù media dit Australia.

Dl. Nico Chiurkci, nu s-tsânù di zborù (tsi nã avea datâ anù) ta s-nã pitreacâ calezmatâ aua la noi tu Australia, Sydney, ti andamusea a Armânjilorù di estanù, cari va hibã tsânutâ (nu shtimù cându) tu Bulgaria/Rodopi/Giumaia.

Cu caplu sculatù contra di a noshtsã patriots armânji cari suntu arâspândits pritù lumea globalâ, nu va putem s-amintãmù didipù tsiva ti a nostu ethnos.

Frica di neo-helenismu, shiptarismu/gheganji, slavismu/vârgari dit Bulgaria shi fyrom/Scopia, nã adutsi la dispãrtsãri, ancãceri, aghnusii sh-ni vreari anamisa di tutâ armãnamea globalâ.

1. A nostu intiresu nu easti ti

Gãrtsia actualâ sumù tirania di neo-helenismu cari dumneashti pistri capiti di proto-machidoni/armânji, sh-cari nã bâgarâ fricâ tu oasi atselji tirani vinitis aua sh-un chiro ditù Eghiptu di originâ arabâ tu locurli a noasti originali machidoni, ta s-nã tucheascâ tu vârnâ ghifteascâ natsiuni, ashî dzâsã grets...

2. A nostu intiresu nu easti ti Albania actualâ cari dumneashti tirania ghigãneascâ/shiptarâ pistri capiti di atselji protu-machidoni/armânji, ta s-nã shiptarizeadzâ shi s-nã adarâ di a loru, gheganji.

3. A nostu intiresu nu easti ti Bulgaria actualâ cari dumneashti tirania di slavismu pistri capiti di originâ veclji machidoni/armânji, ta s-nã slavizeadzâ shi s-nã facâ di a loru, bulgari/slavoni.

4. A nostu intiresu nu easti ti fyrom/Scopia ditù sparta yugo-slavia/sud-slavia, cari dumneashti tirania di slavismu (idyea ca atselji ditù Bulgaria, fratslji a loru, di originâ turchicâ) pistri capiti di a noshtsã proto-machidoni/armânji, ta s-nã slavizeadzâ/ntruchipseadzâ, fãrã s-nã duchimù (pri ascumta)...

Dl. Spiro Poci, avea pitricutâ unâ hãbari “lucãri cu njurizmã” estanù tu meslu martsu: “U ni tsinem ca armânji ama nu? O amù dzâsã shi va s-u dzâcù nãpoi: Noi avemù ananghi ti unù “Vasilje” Cultural tu Balcan, fãrã sinuri. S-avemù unù Capù i Centru culturalù ti cumându-seari, ta s-da pi ushã ali Europã, cã cumù s-vedù lucãrli, noi nu avemù ti adunari vãrorã deadunù”...

A estã urnimii, plãcãrii, vreari, greari cu boatsi analtã di dl. Spiro Poci, va aprucheari cu multã seriositi shi fãrã vãrnã amãnari, s-ahurhescã cu lucrulu productivù, tsi poati s-anchiseascã calea achicãsiriljei la vruta-nã, natsiuni a noastã di armânji/protu-machidon.

Cu tinjisiri

Nicko Cheaici

SIANCUPĂRĂ SI SPERANTSA

Pistipsii sh-mini la sperantsa

U shteam cã ashî cum easti scãpãroasã,

ashi va mi angãldza ca soarli.

Nu ashtiptam vãrãoarã cã shi sperantsa s-ancupãrã

sh-ca prostituta easi dit casa a yinitorlui,

aprinti la ushã unã tsigarã

ashtiptandalui sigura clientsã aleptsã,

tsi noi lj-avem ca mãrlji a noshtri.

CALEA DI NAMISA

Namisa di atsea tsi s-frimta tru mãduua a noastrã,

Shi atsea tsi sã scrii tu carti existã unã hãndachi mari.

Aspãrdzem ma mult chiro

Ta s-li scriem tu carti,

dicãt li frimtãm tu mãduua a noastrã.

Tu goliatsea tsi si-adarã

di la mãduuã pân tu carti

adrãm Moscopolea a noastrã

cu umutea cã avem aleaptã,

calea di namisa.

CONTINUARI TSI S-BITISEASHTI TU MOARTI

Ljeau la telefon pãrintsãlj a mei ta s-ved cãti zboarã ari armasã.

Mãni va mi ljea la telefon ficiorlu a meu ta s-anveatsã cati zboarã am vãtãmatã.

Pãimãni nipotlu a meu

va ntreabã ficiorlu a meu

iu sunt murmintsãlj a limbãljei.

Ari isheata moda nauã

sh-nicuchira a lui,

hilji di unã limbã xeanã,

caftã s-ducã lilici.

Spiro FUCHI

Reflecşion**Identitatea armânşilor shi Limba armânească**

Limba armânească ca prezentari a banâlşei shi istorii a popului armânş, nu easti avută mash cu zboară ditù d o m e n i a picurârească shi a culturâlşei materială, ma sh-cu zboară dit domenia abstractă ali mindueari..

Di aoa s-veadi câ Armânşl tu istoria a lorù eara unù populù nu mash a cârligului shi ali tufeci, ma shi alântor zânâts shi a cundilşului.

Limba easti scara cama analtă ali unâ etnii shi a culturâlşei a lşei; scara a avearilşei shi a chischineatsâlşei easti unâ spuneari a nivelului a alishteii cultură. Ti atsea renesantsa natsională iutsivrei shi tu itsi chiro easti duşă, şglşoatâ-dupu-şglşoatâ cu

andridzearea sh-cu chischinarea a limbâlşei. Unâ obligatsi ali schienti di limbă easti andridzearea a limbâlşei cu zboară ditù fântâna a lşei shi chischinarea a lşei di zboarali xeani, tsi au intratâ di nafoară, sh-tsi intrâ niacumtinatù sh-adzâ tutâ dzua, anda intra pitù cârtsă, rivisti, zburarea di itsi dzuâ. Chischinarea a limbâlşei di aestâ carnâ xeanâ easti unâ obligatsi stiiintsifică, tutù-ashi shi natsională.

Un comision permanentu ti lucrări ti chischinarea shi andridzearea a limbâlşei armânească, cai poati s-pitreacă pit rivistili, editurili, radio, televizionuri pi limba armânească, detsizii cai s-hibâ obligatsi ti tutâ media shi editurili. Aestâ va s-bagâ distsiplina linguistică pitu nâşli. Aesta va s-ducâ la unâ limbă standardizatâ, cai easti prosuplu printsiplial a etniilşei a noastrâ, cazlu printsiplial tsi asiguripseashti ligătura suflitească namisa di tuts Armânşlji tsi bâneadzâ tu multi staturi.

Lipseashti aducherea ti importsntsa shi ufilisirea a alushtuiù lucru, mutrearea câtâ yinitorù. Multi zboară tsi va s-intrâ tu limba armânească, prota poati sâ s- parâ ca ciudii, ma bâmili tsi va s-yinâ va s-li ufilisească unâ-sh-unâ. Tu aestu lucru cu mari importantsă natsională va si lucradzâ cu şunami ma sh-cu competentsă stiiintsifică, sh-cu şglşoatili matisiti.

Limba a popului easti rādâtsina tsi ntrică niacumtinatù limba scriiratâ; grearea populară easti fântân a lşei, iu anyeadzâ tu continari limba literarâ. Cala di prota ti andridzeri a limbâlşei armânească easti loarea a zboarălorù ditù grearea a popului pitù dialecti shi bågarea a lorù tu zburârea ghegenerală. Limba scriiratâ nu va s-hibâ xenofobâ, va s-dzâcâ câ nu va s-avemù frica câ zboarăli ditù dialecturi diversi tsi va si s-lşea sh-si bagâ ti avdidzeari limba sh-ti alâxeari zboarăli xeani, va s-asparâ câ carna xeanâ tu ea.

Andon Kristo

Tu jurnalul ZIUA ditu 12 di Yismaciun 2005 inshi unu textu cu numa TI A CUI HAIRI XINITIPSEAREA A ARMANŞLORU?

Ziaristul Vartan Arachelian deadunu cu oaspitşli a lui : Aureliu Ciufecu, Aurel

P a p a r i , Gh.Zbucea, C.Dide, aspusira ideili a pareei a lorù ti armanami shi ti Fara Armaneasca ditu Romanii. Tu psani zboara, aestu articolu nu aspuni tsiva nau, easti idyea muabeti oficiala di daima ti armanş tu Romanii. Lipseashti s-videmu aua cumu s-toarna tu discursu veşli formulii natsionalisti tsi suntu niaprukeati nitsi di doamna Matilda Caragiu Marioteanu (tsi easti loata ca reperu di Arachelian), di varnu di autori tsi cafta dealitheas-cunoasca istoria a noasta : ‘patriamamă România’, ‘truplu comun

daco-român’.

Multi alatusi suntu tu aestu articolu, multi shi niakicaserli di la unu participantu la altu: di cara C. Dide dzasi ca mari lucru va s-hiba ma Gartsia va s-faca nai psanu 10% di catu adara Romania ti armanş, vini Aureliu Ciufecu shi aspusi ca tu Gartsii suntu 160 di sutsati ‘romaneshti’ [!!!] cari suntu agiutati di Gartsia shi di Evropa cu paradz ta s-aiba sedii shi parei di folcloru !!! Deapoa tuts fura sinfunş, deadunu cu Gh.Zbucea, ca Romania nu featsi dipu tsiva di armanş, aua tu Romanii. Ma multu, ca atselu departamentu ti ‘romanşii di nafoara’ di la Ministerlu di Externi, nu ari cumu s-agiuta a armanşloru ditu Romania!

Arachelian u apruke tu soni iddea ca armanşlji au alta limba maternal di limba romana shi dzasi ca Fara, pitu alumta a lşei shi vrondulu tsi fatsi, poati

ca va discarfaseasca lucurlu di cultura armaneasca aua tu Romanii.

Nu eara tu umutea a lorù s-agiunga la aesta soni, ti atsea nitsi nu grira varnu di la Fara, ama pi anarya angricara ziya cata noi.

Tu soni, pi ninga alatusita ufliseari a zborlui lat. cui, tsi Arachelian alu tricui qui - ti cari azburara niscantsa pi forumlu a ziarlui, va aspuu shi unu pleonasmu a autorului : ‘comunitatea dumneavoastra comuna’. Ashi, ti una lectura ca di shicai.

Ma multi suntu ti aspuneari ti iddea ca Romania ari una borgi, ca easti patronlu a tutuloru armanşloru, ca fara di armanş ari mashi te-a kireari etc., ti conshtiintsă natsionala romana a armanloru.

Mariana Bara

Manol Bashu (1940) Arbinishii - adusi pi armâneashti di Ilia Colonja

O popul a meu armân

Tsi s-tsâ dau armâname,
Escu un picurar,
Mini am mash inima,
Aveari nu nji-amù.
    Inima ts-u dau
    Sh-a mea puizii
    s-tsâ si facâ soari
    tu democratsii.
Somnu nu-lù voi,
Câ nu voi s-tâtescu,
Ma nu escu puetù,
    Picuararù la s-escu.
    Dzua oili pascu,
    Searea scriu ti tini,
    Va s-li dau ntru mânâ
    Ca dedz di dafini.
Vâ ma sâ nchiseascâ,
Gherdanlu s-ts-u ljea,
Mâna va ljiu taljiu,
Cu tâpoarea a-mea.

Loatsiu a cânticlu

Fâtsets isu ta s-cântâmù,
Shi cu cântits s-alumtâmù.
Vârnoarâ somnu s-nu ni-acatsâ,
s-nu poatâ aznji s-nâ ncalcâ.
    Easti sh-cânticlu dufechi,
    Loatsiu cu boatsi fârâ preaclji.

Omlu pitù ploai

Pitù ploai cu dalagâ s-immâ omlu,
Ta si avdâ câtù ma ptsânù,
Ma unâ soi si avdâ corbulù,
Unù apanghiu ma nu sh-aflâ.

Ti ata-a mea

Ah, ata-a mea,
Nu-nji câftash tsiva,
Tsiva sh-mini nu tsâ dedù,
Di adzâ nj-yini s-crepù.
    La crutsea ditù frâmti,
    Nu vrui ta s-ti bashù,
    Nj-silghishi multi lâcrinj,
    Icoana când ts-u arshu.
Ah, nu nj-tsâ cachi,
Câ tsâ-li feciu aesti,
Câ pricea Partii,
Nâ turnâ ca prici.

Nj-si spusi ata n-yisù

Atâ ti tuchishi,
Tsi lîngoari ts-vini?
A tsia la tini
Canda fui shi mini...
    Disa di cafei,
    Tsi nu nji-u biushi dot,
    Ma u veglju ti tini,
    Câ ti ashtptu s-ti tor.
Tu yisù nj-ti aspuseshi,
Ma câtse nu-nji greshtsâ?
Câ loclu angreacâ,
U shtiu sh-mni, atâ !
    Vâhi ti nâireshtsâ,
    acasâ cându nedz,
    câ avemù fudzitâ,
sh-poartea u afli ncljisâ.
Când mi dishtiptai,
Singurù schimuari,
Câ nj-avea fudzitâ,
Ata avu fricâ.
    Câ ma s-u videamù,
    Oclji va-nj hârdzeamù,
Shi a ljei tsi banâ nu sh-avea,
A njia va nj-armânea !

Athinia nveastâ

Lea mushatâ ca tu yisù,
Vini oara s-ti mârîts.
Anghilji alghi ar dipunatâ,
Tini ta s-ti stuluseascâ.
    Cheptul di flurii mplinù,
    Tâ ca tserlu chindisitù,
Când ljei gioclu faptâ nveastâ,
Intrâ sh-tati s-hârâseascâ.
Tuts numtarlji ti mutrescu,
Ti mutrescu shi ts-da urari:
„Athiniâ s-ti nchirdiseshtsâ,
shi totâna s-ai bunets!”
    Moi mushatâ ca tu nyisù,
    Vini oara s-ti mârîts.
    Tatâ sh-mumâ s-tinjiseshstâ,
s-yinj vârnoarâ ta si-lji vedz.

Cu cupa di arâchii ntru mânâ

Ascâpitâ soarli,
Sh-pui tserù mushatù,
Stealili ljea giocù,
Mini escu Mpârat,
Pi tserù sh-pri locù.
    Vahi escu mbitatù,

Câ biui cupi multi,
Ma napoi nâ steauâ,
Va negù s-u acatsù,
s-lji-u ducù ali vruti.

Voi s-ti stulusescu,
Anda s-u zdrudescu,
    Dapoea s-u bashù.
Cu cupa ntru mânâ,
Mini escu Mpârat !

Pulju plângătorù

Cântâ, cântâ, more cucù,
Cu botsea ntrumuratâ,
Cânt sh-ni pi-iu mi ducù,
Ma bostea nj-easi zgrumatâ.
    Po di pom zghileashti,
    Un cuibairù tsâ-caftsâ,
    Ncot ti strinjipseashtsâ,
    Cuibair nu ts-aflji!
Dzuâ sh-noapti aladz,
Sh-dorlu ti tucheashti,
Cuibairlu tsâ caftsâ,
Tu suflitlu-a meu easti.

Luna pitù bairi di cântitsi

Luna tu oclji u mutrescu,
Pitù tserù, noaptea, când trets,
Pitù bairi dorlu când lu versu,
Puizia nji-u lutseashti.
    Stri munts luna când si da,
    A meali bairi sh-adarâ ntroarâ,
Mushati curcubei tsi mintea
    ts-u ljea,
Tsi cara escu puet dîn hoarâ.
Când treatsi luna asimoasâ,
Multi bairi ma nj-ti toarâ
Tu pulji cântătorù tsi sh-azboairâ,
Sh-tu mundzi tsi ljea calea
    dipârtoasâ.
Ma când musha lunâ cheari,
Sh-pi locù toati ma lâiescu,
Tut suschirâ bairli-a meali...
Cu niarâvdari ea u ashteptu.

Amirâlu sh-puetlu

Amirâlu pânâ easti,
Populu bileashti
Sh-lu minciuneashti.
    Sh-yini unâ dzuâ
    Când fudzi ca aumbrâ.
Puetlu cu-a lui bairi,
Unâ punti scoalâ
Di neadzi la populù,
    Sh-ca tseara
    Ti nâs s-tucheashti.

UNÙ SUFLITÙ CA NÂ ICOANĂ...

Era tsi nu sh-eara .....ashi anchiseashti itsi pirmithù.....

Shideamù shi ascultamù shi tutù unù pirmithù ânj si pârea shi istoria a omlui tsi shidea dinântea a mea. Cu caimo sh-dipina hirlu a banâljei a lui, iara ti nâscânti limpidzârî, tu moabeti s-mistica nicuchira-lj. Pirmithlu a lor ahurhi anda elù, livendu armânù, tu ilichii di 24 di anj, s-ayâpisi dinâcali di arshinoasa

featâ tsi avea vinitâ cu corlu armânescu s-da un spectacol la Sala a Sporturlorù di Custanta. Coti Gima câtù avea ishita di la unù meci di boxu cu natsionala ali Româniî ditù lotlu a curi fâtsea parti. U arisi multu

Pepa al Anghelciu shi-lj cândâsi pârintsâlji a lui s-ducâ s-u caftâ di nveastâ. Prota pârintsâlji a featiljei nu vrurâ s-u da câ eara boxeru, shi s-bâtea. Gionli nu s-alâsâ shi pânâ tu soni pârintsâlji cândâsirâ, tu dzua di 14 di Sumedru anlu....s-ancurunarâ la

bâsearica .....di Custantsa. Cu ma multi borgi di anumira Coti s-acâtsâ salami di lucru shi agiumsî shef di sectsii la masi plastitsi. Ti boxu nu mata avea chiro ama ti atsea câ eara multu bunù sportivu, di la lotlu natsional nica yinea di-lù câfta. Dzâlili tritsea shi bana deadunù lâ adusi shi ashtiptata harauâ. Prindu Ayiu Mihail, la 7 di Brumarù 1974, s-amintâ unù anghilù di featâ tu fumealjea a lorù. Coti pirmitusea ti duchearea a lui di atumtsea: "Anda vini feata, ca itsi pârinti vreamù ficiorù, cându nâ dusimù la spital ânj dzâsirâ s-mi tornu acasâ ca va s-avemù ficiorù. Io dedù ti beari la tuts sotslji a mei câ taha amù ficiorù. La 12 noaptea ânj dzâsirâ

câ-i featâ. Nu s-poati.....mi dushù tahina s-lâ dzâcù câ easti alatusi, vreamù s-u alâxescu, ghini ma eara mash unù ficiorù la spital shi atselù Ghiftu, iara di atseali nauâ feati tsi s-featsirâ atsea searâ, feata a mea eara nai ma musheata, curatâ tu fatsâ" ca unù anghilù lunjosù fiteca adusi harauâ shi unâ nauâ nâdii ti banâ. Tsi-lji hârdzirâ mirili a treia searâ eara ama

IN MEMORIA AURA GIMA

unù mistiryiu. Pepa cu mari mirachi sh-crishtea scumpulù natù iara tinirlu afendi lucra cu hashti shi tu shcurtu chiro amintâ multsâ pâradz. Ghini ma, sh-adutsi aminti Coti, "Nu puteamù s-ascotù pâradzili tu migdani, mi loarâ la ilicit, cu legea 18. Deapoaia aveamù inati câ di ahânti ori cu sportul nu puteamù s-fugù tu occidentu. Ni prota oarâ cându fuiù campion natsional la lupti liberi, ni deapoaia ca boxeru, io nu puteamù s-mi ducù la meciuri tu

Ghirmâniî i tu alti vâsiliî ditù ascâpitatâ. Nu aveamù dosar bunù la comunishtsâ câtse afendi featsi unù anù ahapsi iara lâlânjlji a mei furâ nclishi câti 15-20 di anji câtse furâ luyursits legionari. Eara unâ situatsii stresantâ tutù chiro lu.

Pisupra nj-avea armasâ shi-unù schinù tu suflitù, câ a mei pârintsâ nu mi alâsarâ s-agiungu mari sportiv, tuts antrenorilji nj-avea dzâsâ câ aveamù calitâts ti performantsâ.

Ti atsea, anda s-amintâ feata, ânji tâxii câ va s-agiungâ mari sportivâ. Shteamù câ tu Româniî nu vrea s-avea aestâ shansâ. La 7 anji anchisi sculia shi unù chiro u aleapsirâ la ghimnasticâ ama antrenorlu ânj dzâsi câ nu easti uidisitâ ti aestu sportu. Mini mi arisea tenislu shu dedù la aestu sportu. S-pari câ nu alâtusii câ avea dhoarâ ti aestu sportu.

La 8 anji, Aura Gima agiumsî campioanâ ali Româniî???? Lipsea s-fugâ cu lotlu natsional di juniiori tu Italia ama la aeroportu u dipusirâ ditù avion shi pitricurâ tu loclu a ljei altâ featâ, a unui nomenclaturistu. Aesta fu chicuta tsi umplu chelchea. Apufâsii s-fudzimù tu America".

Greauâ apofasi tu atselù chiro anda sistemlu comunistu nu didea vizi ti vgari tu xeani iara sinurli eara ghini vigljeati. A câ aua avea casâ, aftuchinâ, pâradz, soia tutâ, Coti Gima nu mata strâxi s-

bâneadzâ ancjlisù ca tu cutarù. Atsea tsi-lù cândâsea s-nu mutreascâ nâpoi eara yislu ca feata a lui lipseashti s-agiungâ unâ mari sportivâ. Shansa a ljei eara ama mash tu vâsilia tâxita-America. La 2 di Yizmâciunù 1984 fumealjea Gima s-alinâ tu aftuchinâ, s-dusi s-discurmâ tu Vâryârii. Di aclo câftarâ s-treacâ sinurlu tu Gârtsii ama nu-lji alâsarâ.

Dicsearâ, Coti sâ-nyisâ câ prindi s-

vatâmă vârnă ta s-poată s-treacă gârni-tsa. Tahinima anchisiră câtă sinurlu cu Turchia shi ninti s-treacă sinurlu câlcă unâ nâpârtică tsi-lj ishi n cali. U vâtâmă shi putu s-treacă sinurlu. Agiumsi Istanbul, iu câftă azil politic. Dupu unû anû shi giunitati di ahapsi politică avurâ izini s-fugâ Italia shi di aclo la 15 di Yyinarû 1986 azbuirarâ câtă New York. Tu cāsâbălu atselû năulu nchisiră unâ nauâ aventurâ. Coti s-dusi s-veadâ desi s-adara tsiva cu boxulû ama nu shtea limba engleză. Ca tu itsi nauâ ahurhitâ nu shtea di tsi putea s-acatsâ. Avea anan-

ghi di agiutorû i barimû di unâ urnimii. Aclo avea s-agudească ama di nchizma a atsilorû oaminji tsi avea fudzitâ di ma multu chiro ama tsi nu vrea sâ-lji agiutâ. Duchi marea provocari a emigratsiiljei. Singurû pitû xenji. Fu niheamâ anvirnâtû ama nu aspâreatû, avea 35 di anj, eara nica tu puteari shi avea unû ideal ti feata a lui. Acâtsâ unâ casâ cu nichis shi cătse shtea niheamâ limba italianâ nchisi lucurlu la unâ favricâ di pâni a unui nicuchirû italianû, iu lucra 12 sihats tu dzuâ, Sâmbâta shi Dumânica, fârâ ady. "Cunuscui un Italianû cari avea teren di tennis di câmpu, u dushû Aura cari avea nauâ anji shi u bātu unâ featâ di 15 di anji. Aclo alătusii multu câ nu vrui ta simnedzû unû contractu pi 15 di anj ti featâ.

Italianlu lipsea s-aibâ angâtanû di antrenamenti, meciuri, ânji dâdea shi pâradz ti Aura. Ama mini nu shteamû, ânji fu fricâ, mindueamû câ-nji vindu feata. U anyrâpsii la sculia elementarâ N Y shi-lji pâlteamû io antrenamentili di tenis. Aveamû ndoi pâradz ditû Românii ama pâradzljii etinj s-ducû ayonjea. Vârâ hopâ, u vidzu unû antrenor di Florida shi ashî avumû unû

sponsor ti 3 anj di dzâli ti antrenamenti. U pitricui shi Pepa cu ea, shidzurâ trei anji Florida deapoia s-turnarâ N Y shi di aclo li pitricui Los Angeles, iu bitisi High school. Io lucramû 18 di sihâts tu dzuâ pi taxi, di multi ori nimâcatû, curmatû ta s-lâ pâltescu shidearea Beverly Hills 3 anj di dzâli. Nu fu ici lishorû ama mindueamû mash s-hibâ ghini ti eali."

Tu aestu chiro, anda afendâ-su fâtsea mari pidimo sâ-lji pâltească antrenamentili shi concursurli, "Tinira giucâtoari di tenis s-alumta s-agiungâ nai ma buna". Ashi anyrâpsea unû cunuscutû jurnalû sportiv di Beverly Hills, ti vrearea sh-nâmuzea a tinirljei cu dhoarâ ti albul sportu." Aura Gima easti unâ giucâtoari di exceptsii tsi ti impresioneadzâ prîtû fortsa a elji. La 14 di anj ea amintâ multi turnei: Eastern Tennis Association tu N Y tu anlu 1987, intrâ tu finala Indoor of New Jersey tu 1987 shi Orange Bowl di Florida tu 1988.

Gima dzâtsi câ la succesili a ljei agiutâ afendâ-su cătse cu el alagâ pi plajâ nica di njicâ shi ashî agiumsi s-aibâ unâ conditsii fizicâ multu bunâ. Afendi fu boxeru, shtiu s-mi antreneadzâ shi fu multu importantu ti io s-amû unû ahtari

omû ninga mini. Tora s-antreneadzâ 4 sihats tu dzuâ shi tu bitisita di stâmânâ u agiutâ multu shi antrenoarea Susan Stevens. Fumealjea a ljei vini ditû România shi yislu ali Gima easti s-agiungâ unâ giucâtoari profesionistâ. Va ta s-agiungâ tu cipitlu a giucâtorlorû nai ma bunji ditû lumi. Shtiu câ lipseashti s-lucredzû multu tu aeshtsâ 4-5 anji ta s-ânji agiungu scupolu ama cu tuti câ easti un lucru multu greu, mi ariseashti, aspunea a repoterlui Aura la 14 di anji.

Ti aestâ mirachi a ljei Aura Gima sh-featsi curbani anjlji a ficiuramiljei. Shtea câ ma s-vrei s-agiundzâ tu cipit lipseashti s-lucredz

niacumtinatû. Shi atumtsea anda eara tu vacantsâ ea sh-tsânea programlu di conditsii fizicâ. Maia Anghelciu sh-adutsi aminti ti prota turnatâ nâpoi România a durutâljei nipoatâ:"fudzi di 9 anji shi s-turnâ la 16. Nu u cunushteamû, avea criscutâ, eara analtâ shi pripsitâ. Tutû cu arâslu n gurâ eara shi cu zborlu njeari. S-vrea singurâ, noi cumû s-nu u vreamû. Shi ici nu-lji angrica, sâ scula singurâ la 5 si giunitati tahina shi alâga di acasâ di la noi pânâ Mamia, mardzinea di Amarea Lai shi nâpoi. Nu câpâia." Cu aestâ mirachi alâga Aura Gima la turneili di pi tuti continentili: Europa, South America, Noaua Zeelandâ, Australia. Pi tuti aesti azbuirâri pisti amari shi oceani avea ningâ ea unû mari andrupumintu moral shi suflitescu - dada. Deadunû, dadâ shi hilji, tritsea prîtû idyia emotsii di concursu, bâna idyili sentimentii shi discupirea lumi shi culturii ahoryea tsi-lji avutsa spirîtlu shi lâ dishcljidea nali câljiuri di videari. Avea agiuntâ multu buni soatsâ. Shi di furnjia câ dada eara ea insushâ multu tinirâ, soatsâli ali Aura âlj dzâtsea câ eara sora a ljei. Pepa u arisea aestu lucru." Neasimû deadunû tu multi locuri, avea soatsâ iutsido tu

lumi. Eară multu comunicativă. U arisea s-veadă locuri istoritsi, iutsido fotografia, filma dipriună, vrea s-nu-lji ascapă tsiva. Nâ dusimù shi la unâ soatsâ la Ierusalimù. Aclo dzâtsea câ avea sentimentulù câ eară shi altâ oară, câ nu shtii cându ama li avea vidzutâ atseali locuri.” La 17 di anj agiumsi campioana? iara la 18 anj vidzu yislu cu oclji: intra tu tenislu profesionistu. Sum urnimia a antrenoarâljei Tracy Austin anamisa di 18-22 di anji lo parti la nai ma mârli turneei ditù lumi: Grand Prix, USA OPEN, FRENCH OPEN, Wimbledon. Avea agiumtâ pi loclu 8 tu lumi. Avu apuhia s-gioacă cu mări tenismeanji ditù lumi: John Mc Role, Mary Pearce, Lindsay Devenport, Encke Huber, Magdalena Maleeva. Tuti eară ti anami pânâ tu dzua cându, dzâtsi Coti”, taxirati. Tu 1993 mi accidentai cu taxiulu, 6 meshi fui tu comâ. Cathi dzuâ Pepa shi Aura yinea la mini la spital, lâhtârsiti câ yeatsârlji dzâtsea câ nu aveamù shansi s-ascapù. Aura nu mata s-dusi tu turneei. Dupu aesta a njeia ânji si infectă ciciorlu. Yeatsârlji vrea s-mi operează, io nu vreamù sâ-nji lu talji. Feata zburâ cu nai ma mârli specialishta shi-lji cândâsi cu

mari zori yeatsârlji ta s-nu mi operează, s-ascapù mash cu yitrii. Ahurhirâ s-nji-adarâ unâ injectsii, tsi di arada s-fâtsea unâ oară tu mesù, a njeia ânji fâtsea unâ oară tu dzuâ. Inima dzâtseamù ca va-nji cripa, ama dânsi. Trei mesh di dzâli feciù aestâ injectsii, avui inima sânsâtoasâ. Ama tu aeshtsâ trei-patru anji cându Aura lipsea s-progresează, deadi multu nâpoi cu mini. Chiru tuti punctili câ nu lo parti la turneei. Trei anj di dzâli s-alumtâ cu io. Ama dealithea mi agiutâ multu shi nji-ascapă ciciorlu. Tuts yeatsârlji s-ciudusirâ, fui unù fenomen a medicinâljei. Di multi ori vreamù s-morù ama cându u videamù Aura cumù s-alumta ti bana a mea, aesta ânji dâdea curayiu. Deapoia unâ iami di chiro io fui tu carutsù. Pepa nu avea lucru. Atumtsea Aura nâ tsânu cu pâradz. Ea s-dutsea di lucra la club cu mări celebritâts, cu personalitâts, cu multimiliardari. Aeshtsa u loa la turneei, agiuca shi fâtsea pâradz bunji. Prâxità, bunâ professional ama shi multu dishclisâ, intra antroarâ tu inima a cunuscutorslorù shi ashi agiumsi soatsâ cu nicuchira a actorlui Ryan O’Neil, cu actritsa Farah Fawcet, Nicholas Cage, cu miliardarlu Richard Dreyfuss. Di multi ori aeshtsa ânji grea tu excursii s-ducâ cu elji.”

Coti Gima zbura shi io mindueamù câ

totna cându chiremù tsiva amintâmù altu tsiva. Aura Gima chiru turneei ama amintâ bana a atsilui tsi u andrupâ tutù chirolu ta s-agiungâ aclo iu anyisa. Scâdzu niheamâ ditù performantsa sportivâ ama criscu tu atsea spiritualâ. Tu aesta alumtâ sh-antruyisi spiritlu shi fu anichisitoari. Shi spusi a elji insushâ câ easti unâ personalitati vârtoasâ shi di aua sh-ninti s-pârea câ tsiva nu poati sâ-lji sheadâ n cali. Vahi ti atsea ânji si disfeatsirâ ahânti orizonturi shi tsercljiuri di banâ sutsialâ shi agiumsi di nai ma analtulù. Putsânji Armânji shi putsânji sportivi avurâ tinjia shi haraua s-aibâ sots mări personalitats ditù tuti dumenjili. Shi cu tuti aesti Aura Gima avea unâ naturaletsi shi simplitati tsi mash spiritili alithea valoroasi u au. U cunuscui NY la unâ andamusu armanasca ti Stamria atsea Njica. U mutreamù câ s-alidzea di tuti featili, avea tsiva ahoryea. Vahi purtaticlu atselù di omù tinjisitù. Vahi alliura sportivâ ama tu idyulù chiro femininâ. Vahi prosuplu lunjnatù di unù sumarâsù caldu. Tsânù minti câ tuts deanvârliga u alâvda ti performantsili a ljei sportivi ama shi cama multu ti modestia a elji. Avdzâi zboarâ musheati ti purtaticlu a ljei, ti tabaetea a ljei shi videamù ntrociljilj a

atsilorù tsi zbura vrearea shi tinjia ti ea. Vârâ nu gri unù zborù cu naxi (nvirinari). Duchii câ amù dininti nu mash unâ mari sportivâ ama unù omù alithea. Vreamù ta s-shidemù di zborù ama ea avu lucru shi fudzi ma ninti di la atsea adunari. Eară tu 8 di Yismâciunù anlu 2000. Dupu putsânù chiro fumealjea Gima vini s-discurmâ tu vacantsâ Custantsa. Cathi oară anda yinea România, Aura s-ducea ca acasă, anamisa di soia tsi u ashtipecta cu dorù. Cu cusurinjlji a ljei zbura daima pi telefoni ama cându yinea aua, ea li câfta, la adutsea dhoarâ, inshea deadunù tu priimnari, lâ pirmitusea tutù tsi adra tu chirolu di anda nu s-avea vidzutâ. Tuti u vrea iara Aura nu shtea cumù s-poartâ cama ghini. Vacantsa s-

dipisea shi fumealjea Gima lipsea s-toarnâ NY. Aura dzâsi câ prindi s-toarnâ cama ayonjea, câ la clublu Long Island City, iu lucra tu chirolu dit soni, avea unû concursu.

Pârintsâlji lipsea s-sheadâ la unâ misali shi deapoaia vrea s-turna NY. Dadâ-sa eara slubudită câ zbură cathi

dzuâ pi telefoni. Gioi dicsearâ Aura u avea plâcârșită dadâ-sa s-u scoală daua dzuâ tahinima la 7 shi giunitati câtse la optu lipsea s-ducâ la club. La 7 shi 30 dadâ-sa u câftâ pi telefoni, Aura lji-apândâsi cu zboarâli "mama tsi ghini câ mi asunashi, durnjii fârâ gaile. Ama tora seara avui unû yisù: s-fâtsea câ earmù anveastă nauâ... .." Dadâ-sa lo sâ-lji dzâcâ s-nu ljea tu tamam yislu ama di partea alanta nu s-avdzâ nitsi unû graiù. "Dzâshù câ s-ancljisi telefona, câftai s-ljeau ligătura diznâu ama linia s-avea acâtsatâ. Minduui câ s-asparsi ligătura tilifonicâ.

Câtse Vinjiri nu s-dusi la club, directoarea u câftâ pi telefoni ama cându vidzu câ nu apândâseashti vârnâ, pitricu Sâmbâtâ sotslji di la club ta s-u caftâ acasâ. Cându agiumsirâ la ea, Aura eara pi fotoljiu cu telefona la ureaclji ashi cum sh-azbura cu io "Truplu a ljei eara aclo ama suflitlu l-u avea adunată harlu.

La 6 di Sumedru 2000 Aura Gima avea anchisitâ unâ alta cali. Pi 14 di Sumedru, ti Ayia Paraschevia, tamam tu dzua anda tinirlji Coti shi Pepa Gima sh-bâgarâ curunjli, tu idyea bâsearicâ, âlji si featsi cântarea ti ngrupari ..... taxirati, yrama lai, blastemu... Cutrimburats di aestâ mari ghideri, câlâbâlâchi di tuti pârșâli ditù lumi, tiniri shi aushi vinirâ s-u pitreacă pi calea ditù soni tinira shi harisha Aura Gima. Alâxită tu stranji di nveastă nauâ ea s-ayunjisi sh-treacă tuti arâdzli dinâoarâ, di numtâ, di ngrupari. Ansâri pisti arada di banâ ta s-easa ditù pîrmitlu a alushtorù dolji pârintsâ, tsi-shi chirurâ singura hilji. Friptsâ di dorù shi ponù, elj bâneadzâ ta sâ-lji aducâ aminti memoria a durutâljei hilji, sâ-lji facâ arâdzli crishtineshtsâ, sâ-lji ducâ lilici la capela ditù murmintulù central di Custantsa, tu naua casâ iu-lji ashteaptâ hiljea. Multi shi para multi adrarâ shi va s-adarâ tu numa

a ljei, ama culaii ti turnari nu ari..... Pânâ la marea andamusu cu ea, elji s-toarnâ totna tu ahurhita a pîrmitlui. Tu atselù pîrmitù tsi anchiseashti cu dzua pisimâ di toamnâ cându s-amintâ unû anghilù di featâ tu fumealjea a lorù, unû anghilù tsi arâspândi

mash lunjinâ shi vreari. Unâ featâ tsi vini s-umplâ yislu a pârintsâlorù – atselù ta s-adarâ performantsâ sportivâ,

NCLINAREA PÂRINTILUI LA MOARTEA A HILJLUI ICĂ A HILJLJEI

Afendico, Doamne, Dumnidzâlu a meu atselù njiłaosù shi Pribunù! Atselù tsi avdzâshi unâoarâ boatsea di dureari a roblui a Tâu Iacob, cari plângânda-lù hiljlu a lui losif dzâtsea: "plângândalui va mi dipunù tu casa a mortsâlorù la hiljlu a meu";

Tini singur-Tsâ, vârtos adiljoase Doamne, Atselu tsi ai datâ diznjirdari alù David, amirâlu shi prufitlu, cari unâoarâ s-plândzea dzâcânda: "Abesalom, hiljlu a meu, hiljlu a meu Abesalom! Ma ghini mureamù io ti tini! Io, ti tini Abesalom, hiljlu a meu! Hiljlu a meu!"

lara dumnidzâesculù a Tau Hiljù shi Ascâpâtorlu a nostu, ditù mari njiluiiri ti durerea di pârinti, anye hiljea alù Iair, hiljlu a veduvâljei di Nain, shi cu idyea njiłâ shi arâvdari yitripsishi hiljea a muljeariljei cananeanâ.

Singur-Tsâ, Pribune shi njiłaoase Afendico, caftâ din tserù shi vedz durearea a inimâljei a unui pârinti, cari sh-veadi adzâ arâchită unâ mari nâdii a banâljei a lui; câtse sh-tu bana atsea ndreaptâ shi bunâ a hiljljei a mea nâdâeamù io s-duxâsescu, dupâ tinjii, putearea, mintiminiljea, bunâteata shi sâmta numa a Ta. Ama dinântea a mistiryiilorù nipitrusi cari mash Tini singurù li cunoshtsâ, minduearea a mea si-ndreaptâ la ncljinarea atsea

bânâ musheatù shi mintimenâ, deanvârliga a ljei adusi mash harauâ. Bânâ ahântu condensatù, câtù altsâ eti. Shi cându feata aesta agiumsi la 25 di anj eara ahântu musheatâ câ tuts ashtiapta s-yinâ printsulù s-u arâchească di nveasta. Ghini ma ti atsea câ-lji avea criscutâ archi albi di anghilù ea azbuirâ analtu ta s-ancurunâ cu eternitatea. Alâsâ dinâpoi ama unû dorù niastesù ti nai ma vruta feata.....

Aurica PIHA

aprintâ cari, dinântea a sâmtsâlorù a Lui pidimadz, Tsâ-u anâltsâ tu gârdina Ghetsimani vrutlu a Tâu Hiljù, Domnulù a nostru Hristolu, dzâcânda: "Pârinte, di easti cu puteari, s-treacă de la Mini aestâ chelchi!". Shi, ca cumù sh-Elù, aplicânda-nji caplu grescu adzâ câtrâ Tini: "Doamne, s-hibâ vrearea a Ta!"

Tamam, cumù shi unâoarâ ndreptulù Iov la hâbarea a moartiljei a hiljlorù a lui shi a hiljilorù a lui, cu tâpinusiri grescu shi mârțirisescu: "Domnulù deadi, Domnulù lo, s-hibâ numa a Domnului vluisitâ". Zdruminatù di dureari, ama cu niminatâ pisti tu Tini shi tu mistiryiili atseali nipitrusi, caftâ tu aestâ oarâ njiluirea shi arâvdarea a Ta, Doamne!

Dâ-lji Doamne, a suflitului a ljei lishurari shi ljirtari di tuti alatusurli tsi li featsi: cu lucrulu, cu zborlu icâ cu minduearea shi s-u badz ea, tu loclu di eftihii (fericire) niacumtinatâ, deadunù cu sâmtsâlji a Tâlji anghilji, câtse aclo, la chirolu atselù apufâsitù di Tini, s-pots s-u aflji shi deadunù s-cântâmù mârıljea a Ta atsea nincurpiljeatâ. Câ Tini eshtsâ Dumnidzâlu a njiłâljei shi a arâvdariljei shi a vreariljei di oaminji shi a Tsâia mârılji shi efhâristusitâ shi ncljinari anâltsâmù: a Tatâlu shi a Hiljlui shi a Sâmtului Duhù, tora sh-daima sh-tu eta a etilorù. Amin.

ALEXANDRU BELLU - BARONLU ANAMISA DI ATSELJI YII

Tu numirlu 492 a revistâljei "Formula AS" tsi easi România cathi stâmânâ, aflăm unu articol multu intirisantu ti unâ fumealji armâneascâ tsi deadi anami tu România. Tu ahurhitâ nâ si spuni câ biografia a alishte fumealji easti multu intirisantâ shi s-uidiseashti ti unu romanu tu cari pots-s-yivâseshtsâ di tuti: vreami, moarti, extazi, hauâ (abis).

Soii cu mârî domnji (di la Ghica la Cantacuzino) Alexandru Bellu, Vlah ditù Machidunie, a curi âlji si deadi titlulù di baron di Viena, avu proprietâts tu tutâ Europa, ama vini tu ausheaticù România. Cu atsealji 7 fumeli a lui trapsi Urlatsi, iu sh-adrâ unâ musheatâ pâlâti. Tu atselù chiro, tu intrata a anlui 1900, Alexandru de Bellu avea atumtsea unâ aveari tsi mash

iu s-didea filmi tsi puteai s-li vedz mash la fratslji Lumiere. Vârâ nu shtii câtse dânsi aclo, Urlatsi (sudlu ali

Românie). Avea casi Nisa shi Venetsia, Basel shi Paris, iara Viena avea adratâ unu spital. Eara unâ soie mari shi avutâ. Shtefan de Bello, hiindalui yeaturlu a pictorlorù impresionishtsâ, adrândalui Muzeulu Marmotant di Paris, cu unâ avdzâtâ colectsii di tabladz di la Michelangelo la

Monet. Tutâ avearea a lui, colectsiili di tâbladz shi mobilâ scumpâ, timbri shi monedi tsi aretcu s-afla, luyurii bäsiricheshtsâ shi stranji populari, tuti aesti lucrî, Alexandru de Bellu li durusi tu anlu a moartiljei, 1921, ali Academia Românâ. Atselù ditù soni descendentu, George de Bellu, va s-veadâ zorea ta s-da pâlâtea a lui shi tuti ciuflichili a statlui comunistu. A lui lji-armasi

mash unù udâ a huzmichiarlorù. Putsânj shtiu câ marea aveari a fumealjiljei Bellu u mâcarâ comunishtsâlji. Numa a fumealjiljei Bellu armasi multu cunuscutâ pritù atsea a ciuflichiljei tsi u deadi a Bucureshtiului shi iu s-adrarâ Murmintsâlji Bellu. Adzâ, unù locù la murmintsâlji Bellu fatsi njlji di dolari iara aclo suntu angrupati nai ma mârli personalitâts a banâljei culturalâ, politicâ, shtiintsificâ româneascâ. Shi adzâ la pâlâtea Bellu di Urlatsi, vizitatorilji potù s-veadâ mushutets tsi aretcu potù s-hibâ vidzuti. Casa easti njicâ,

musheatâ shi ghini spâstritâ la Urlatsi. Giumitati ditù huryeatslji a hoarâljei bâneadzâ pi ciuflichea alù Alexandru de Bellu. Hiljlu a lui, George Bellu lâ deadi locù ti casi a huryeatslorù, âlj nvtisâ s-adarâ seri iara tu anlu a foamitiljei ditù anlu 1946 lâ deadi mâcari a rifugiatslorù ditù Moldova. George Bellu, mortu tu 1972, eara chihâielu musheatù tsi shtea sâ-sh poarta tinjia. Ishea pi geadei shi ghinuia protlu, ti elù huryeatlu eara sâmtu. Muri la 80 di anj lândzitù. Nicuchira a lui, frantsuzoica Odette sh-lo bana la 90 di anj cu dorlu ti Paris. Unâ mirâ multu lai u avurâ featili ditù soia alù Bellu, Liza muri câftândalui

sâ-shi scoatâ bârbatlu câtse fu acâtsatù sclavu la Ghirmanji, Maria arsi anda s-aspila cu gazu pi capù. Oaminjlji ditù hoarâ sh-ducù aminti câtù bunù eara chihâielu George cata cumù shi zboarâli a lui mintimeni "Cathi unâ dzuâ bânâtâ easti unâ dhoarâ di la Dumidzâ". Avuts i ftohi, cu tuts nidzemù tu idyil loc."

Adusù pi armâneashti di
Aurica PIHA

Earamù Custantsa, acasă la pârintsâlji ali Aura Gima shi zburamù cu elji ti taxiratea tsi u-avea pâtsâtâ. Zburamù cu elji shi tu minti mantribamù, cumù s-bâneadzâ aeshtsâ pârintsâ cându Dumidzâ lâ

lo singura feată? Tsi easti tu suflitlu a lorù? Catù mari furtii poati s-ducâ unù omù tu bana-lj? Nu shteamù câ tu shcurtu chiro, Dumidzâ va-nj didea apandisea. Ashuirâ telefonea shi di alantâ parti ânj gri cusurinlu: "Nicu l-u agudi unâ aftuchinâ shi âlù dusimù la spital. Aflâ unâ amaxi shi toarnâ-ti ântroarâ Bucureshti." Nu vru s-ânj dzâcâ câtù greu fu aguditù fratili a meu, ama duchii ditù boatsea-lj câ hala nu eara ici bunâ. Unâ spidâ ânj tricù pritù inimâ, acâtsai s-

treamburù shi protili zboarâ tsi li spushù furâ aesti: "nu s-poati s-patâ elù aestâ hâtaii, elù cari easti ca unù sâmtu." Teta Pepa zburâ antroarâ cu a ljei cumnatù, tsi avinâ irushi aftuchina pânâ Bucureshti. Cu tuti aesti, ânj si pâru nai ma lungâ cali ditù bana a mea. Shi nai ma greauâ. Plândzeamù, dideamù telefoani la sots saflu nai ma bunlu iatru shi plâcârseamù Stâmăria s-lu ascapâ. Agiumshu la spital, zburâi cu iaturlu tsi-nj explica câ nu avea tsi sâ-lj adarâ. Nu vreamù s-aprochù ahtari lucru. Zburâi cu altsâ iatsrsâ ama tuts ânj didea idyea apandisi. Mash unâ thamâ di la Dumidzâ putea s-lu ascapâ. Intrai su-lù vedù fratili. Eară tesù pi crivati, mash cara s-mutrei ghini videai câ avea unâ goadâ dinâpoi, la capù. Aljuntrea cumù sh-eara, canda durnjea. Inima âlj bâtea pritù hirili di la aparatù. Nu zburâ ama aveamù pistusinea câ mi avdi shi-lj ciciuramù la ureaclj: alumtâ, alumtâ cât pots ti banâ, ti scunchilj a tãi." S-alumtâ nica unâ dzuâ pânâ cându inima a lui dânsi. A noastâ fu aputrusitâ di nai ma greauâ pumoarâ tsi poati s-u poartâ unù omù tu banâ. Unù ponù fârâ yitrii shi vindicari!

La protù di Yinarù 2004 âlù dusimù pi calea dit soni. Tãbãbii di oaminj anvirinats shi ciulduits di moartea pi dinapandica a ficiorlui tinirù shi sânatôs dânsirâ la bâsearica" Ayiu Nicola " ditù comuna Pantelimon. Aclo lu-ashtipta treilji preftsâ tsi plândzea shi l-u arâdâpsea. Pârintili

IN MEMORIA NICU PIHA

paroh sh-curmâ cu zori plângul shi dzâsi:" Adzâ angrupamù unù multu bunù sots tsi-lù vreamù câ nâ tinjisi shi nâ agiutâ multu. Eară consilier tu bâsearica a noastâ iu andreapsi ahânti lucrui. Eară ama un multu bun crishtinù. Yinea cathi dumânicâ la bâsearicâ cu ficiorlu tu unâ mânâ shi cu fitica tu alantâ. Tsânea preasini, nu bea, nu fuma, tinjisea oaminjlji shi lji-agiuta pi cathi un cu tsi putea. Elù eară multu mintimen ti ilichia a lui. Moartea a lui pi

dinapandica nâ anfarmacâ multu. Him ciudusits cãtse un ahtari bunù crishtinù s-hibâ loatù ahântu tinir di ninga anveasta shi fidãnjlji a lui, tsi-lji vrea ahântu multu. Nu shtimù s-dãmù apandisi la ahtari antribari. Mash Dumidzâ shtii. Fu volea a lui. Vahi shi Elù ari ananghi aclo andzeanâ di ahtãri sufliti. A nauã va nã lipseascâ multu. A pârintsâlor, tsi-lù criscurâ ahât musheatù shi tsi tora tu ausheaticù avea ananghi di andrupumintulù a lui, shi cama multu. Dadâ-sa, tsi nu puteamù s-u hãrsescu ti hiljilu vluisitù tsi-lù avea, easti tora strãfuldziratâ tu suflitù cata cum Stâmăria anda-Lù vidzu Hritolu pi crutsi. Dureari fãrã mardzinâ ama âlj dzâcù s-aravdâ tutù ashi cumù featsi Stâmăria. Pânâ cându va nâ adunãmù cu Nicu, va s-himù tu arigeii deadunù cu suflitlu a lui shi va-lù thimisimù totna. Io va-lù thimisescu daima, câ aua shi dauã stãmânji, nã câlisi treilj preftsâ cu taifa, ti Ayiu Mihail, s-yiurtusimù dzua a ficiorlui a lui. Shidzumù pi prândzu, featsimù moabeti musheatâ shi tu soni la fudzeari ânj dzâsi: "Pãrinte, lipseashti s-nâ adunãmù shi altã oarã, câ bana easti shcurtâ. Ti elù dealithea fu multu schurtâ, dupu dauã stãmânj, la mash 37 di anj, fu arãchitu la Domnulù. Dumnidzâ su-lù ljeartâ!"

Dada chiru nai ma bunlu hiljiù di pisti locù. Ninti s-fugâ la lucru, cathi tahinimâ , âlj bãshea mânâ, shi u ntriba di tutù tsi ari ananghi. Anda s-turna, u bãshea pi

frãmți, u ambãrtsãta shi-lj spunea câ u va multu câ ari nai ma buna dadâ ditù lumi. Dada eară andirsitâ ama mârîtâ tu inima a ljei anda alti muljeri âlj dzãtsea" Cahara di tini, cumù ti ari ari

angãtan hiiljlu. Nu-ai gaile tu ausheaticu." Alù tati nu-lji turna unù zborù, câ avea i nu andriptati. Lu agiuta tu tuti huzmetsli cãtse lj-dãdea di mânâ, di tuti shtea s-adarâ.

Nicuchira chiru un bãrbatù fãrã preaclji tsi u vru multu, u tinjisi, âlj fu nicuchirù, sotsù, pãrinti.

Tsi chirurâ ficiorlji? Sh-chirurâ afendi. Unù tatâ cumù nu-ari tu dunjeauã, tsi-shi vrea fidãnjlji ca lunjina a ocljlorù din capù. Nu mash câ-lj vrea, ma lâ u spunea tutâ aestâ vrearì. Cãtù armasù s-yinea di la lucru, s-dutsea di s-agiuca cu elji, lâ spunea hãidi. Ma s-fudzea iuva, âlj purta iutsido cu elù. Mihai eară soarli alù tati iara Cati, steua alù tati. Dolji crishtea tu aestâ vrearì tsi lâ eară hranã, anvãlimintu, harauã. Mutreamù la elji shi nu puteamù sâ-lj hãrsescu. Luyurseamù câ eară nai ma hãrisohi ficiurits ditù lumi. Shi aestâ nu câ avea tutù tsi lâ vrea chefea a lorù, ama ti atsea câ crishtea tu ahântu dorù.

Nipotslji a mei duchirã câtù vruts eară shi crishtea hãrcochi.

Io chirui un alithea frati. Tu itsido di oarã sâ-lj gream yinea. Atumtsea anda mi batea furtunjlji nj spunea s-escu cupaciu. Mi tinjisi cum varna altu om tu bana nu u featsi. Nu-nj gri un zbor naxina. Mi achicãsea fãrã sâ-lj spunù multi zboarâ. Eară multu andilicatù cu io. A câ avea caimolu ca nu-nj aveam aflatâ uidiia, nu-nj dzâsi unù zborù ti aestu lucru. Totna ânj dzãtsea mash s-nu cherù nãdia shi pistea. Dzãtsea câ lipseashti s-aflãmù haraua di banã tu atsea tsi nã ahãrdzi Dumidzâ. Avea unâ fumealj musheatâ, bãna tu achicãseari. Bãnamù pritù elji, bãnamù haraua a lorù. Âlj hãristusescu al Dumidzâ ti atsea cã-nj deadi un ahtari frati. Cari fu ama noima a dhoaraljei tsi nã u featsi Domnulù? Cãtse nã u lo? Shi elù shi Aura murirã fãrã nitsi unù stepsu, vahi ta s-pãlteascâ amãrtiili a noasti. Ti mini elji furâ mesagerlji tsi nã u spusirã calea spiritual. Alãsarã dinâpoi dorlu ti nai ma vrutslji oaminji di pisti locù.

Aurica PIHA

**CONTRIBUTIA STIINTEI ROMÂNESTI LA CORECTA REZOLVARE
A PROBLEMEI VLAHILOR DIN GRECIA de AHILE LAZARU
ROMANIST-BALCANOLOG DR. UNIVERSITATEA din ATENA**

Autorul a alushtui articolul, Ahile Lazaru, lu cunuscuiù Custantsa pritù Mariana Budesh aoa sh-trei anji. Shidzumù di zborù mash doauâ minuti. Atumtsea anda Ahile Lazaru fu cândâsitù câ dealithea io escu atselù tsi scoati revista Bana Armânească ânji deadi unâ shcortâ ama mintimenâ urnimii: “*Tsâni-u tutù ashi; innâ-ts pi calea a ta*”. Ti marea a mea ciudii pi prosupù âlji si videu unâ harauâ câ mi cunuscu shi nu vârâ nârâiri câ lji-aveamù criticatâ teoriili a lui ligati di arâzga a Armânjlorù, ashi cumù s-veadi shi tu aestu articolù.

Dupâ unù chiro apruchei acasâ, pritù poshtâ, unù plicu cu aestu articolù.

Di cara-lji yivâsii prota paginâ sh-tu cari vidzuiù idyia teorii ligatâ di Armânji, lu bâgaiù nanâparti shi lu yivâsii dupâ ndoi anji!!!, atumtsea anda nji-adushù aminti di elù.

Anda-lù yivâsii tutù duchii câ amù tu mânâ unâ ahoryea documentu pritù cari s-apudixeashti cumù nu s-poati ma ghini câ teoria cumù câ Armânjlji suntu unâ cu Românjlji easti unâ teorii pseftâ. Aestâ teorii ama, deadunù cu alantâ pseftâ teorii, cumù câ Armânjlji suntu unâ cu Gretsli, lji-adusi Armânjlji tu taxirata tu cari s-aflâ tora.

În trecut, când avea loc schimbarea ambasadorului României în capitala Greciei, primeam invitatia telefonică de a mă prezenta la ambasadă cu prilejul ceremoniei. Multumeam sincer, grăbindu-mă să declar neputinta de a da curs invitatiei, câtă vreme România nu hotăra să ia initiativa de a înlătura obstacolul arbitrar în relatiile bilaterale, reprezentat de asa-zisa “Problemă a Kutovlahilor”, potrivit concluziilor cercetării stiintifice românești.

Păstrez plăcuta amintire a distinsului diplomat român – după modesta mea părere – a neuitatului N. Stoicescu care, când a citit în presa ateniană că urmează să sustin două conferinte la “Institutul Horn” despre etnogeneza Românilor și a Vlahilor din Grecia, mi-a solicitat telephonic să-l informez dacă ar putea să fie prezent. Auzind că ar fi împlinirea unui deziderat profund și o cinste deosebită, mi-a oferit posibilitatea unică de a

schimba păreri multilateral-constructive spre beneficiul celor două țări, în pofida s u r p r i n d e r i i manifestate, în momentul în care am

început să expun faptele istorice ale familiei lui, să descriu în linii generale lucrarea lui de scriitor și, mai ales, să explic motivul pentru care a fost ales și trimis la Atena. Pentru că i-am prezentat amănunte absolute incredibile.

Este bine cunoscut că după scrisoarea lui Elefterios Venizelos către T. Maiorescu, Prim Ministru al României, Vlahii din Grecia au fost cedati României din punct de vedere educational și ecclesiastic. Despre fenomenul respectiv s-au ocupat la momentul respectiv, N. Saripolos, Pavlos Karolidis, Spiliotopou-los, Dragoumis, iar mai târziu multi alții.

Cu toate acestea, pricini au fost semnalate din îndepărtatul trecut. La începutul secolului 19, transilvănenii latinofoni constatând existenta aceluiași stat, Austroungaria, a altor latinofoni, adică a Vlahilor din Grecia, Ipiro-Macedonia, Tessalia, s.a. chiar distinsi la învățătură, științe, comerț etc., întreprind inspirarea ideii originii commune. Atunci renumita asa-zisa scoală Latinistă din Transilvania a dat un imbold prezentării

idiomului lingvistic al Vlahilor imigranti, cu scrierea/redactarea gramaticii și alte încercări conexe.

Academicianul român I. Coteanu observă că idiomul vlahilor din Grecia nu trebuie să se considere dialect al limbii române. Mai mult, accentuează că emigranții Vlahi din Grecia niciodată nu s-au simțit ca aparținând aceluiași popor cu latinofonii din Austroungaria, și nici cu cei din Principatele Dunărene ale Valahiei și Moldovei. Curios, așa cum semnalează

academicianul român C.C. Giurescu, profesor la Universitatea București, și pentru poporul roman KUTSOVLAHOS înseamnă grec. Grecii de altfel și mai precis GREKI după cum, în secolul 18, se declarau la autori-tățile locale poloneze, așa cum ilustrează rezultatele cercetării întreprinse la arhivele poloneze de către academicianul și

profesorul Universității București, N. Iorga. Exemplele pe care le prezintă în publicatia de specialitate, “Note polone”, conving în mod absolut: “Honoratus Demetrius Wretowski, Graecus, vinopola, de cuvinte Moscopolis...1780; Honoratus Michael Dziemowski ...de civitate Moscopolis oriundus, Graecus 1788” s. a. Cu voia lor Moshopolites, Verioiopiotes, Vlahii se înregistrează ca Greki.

Al doilea motiv al încercării nereusite de atragere a Vlahilor din Grecia a venit de la revolutia paneuropeană din februarie 1848, la care au luat parte și Vlahomoldavi cu scopul de a elibera Transilvania și Basarabia, teritorii aflate atunci sub ocupatia marilor puteri, Austroungaria și Rusia. Conducătorii Principatelor Dunărene, pentru a preîntâmpina complicatii periculoase cu marile puteri vecine, dirijează suflul patriotic al supusilor lor revoltati către cei încă subjugati, adică frații Sudului, ai teritoriului “Marelui Bolnav”, al Sultanului, prin excelentă teritoriul din nordul Greciei, pe care în mod precipitat îi numeau Români ai Macedoniei sau Macedoromâni. Dar termenul îl considerau ca nefondat academicienii S. Puscariu, G. Murnu și alții (termenul nu s-a impus).

Principatele, după ce se proclamă țări autonome și în continuare numesc un domnitor, fără a aștepta completa independentă (1878), alcătuiesc un program costisitor și de lungă durată pentru inducerea în eroare a Vlahilor din Grecia cum că sunt Români. Primul este delegat D. Bolintineanu, ale cărui observatii se cristalizează în publicatii independente, criticate de către academicianul și specialistul P. Papahagi că nu îmfiatisează realitatea. Apoi se procedează la răpirea copiilor.

Cu promisiuni ademenitoare și cu oferte economice palpabile desprind de la familiile de Vlăhi din Pind tineri pe care îi trimite la mânăstirea “Sfintii Apostoli” din București pentru a-i forma ca “Apostolii Neamului”. Pentru că predomină opinia că Vlăhii vroiau să audă predica națională românească de la apostolii originari din Pind sau din Macedonia.

Însă a existat o dezmințire răsunătoare a așteptărilor. În 1881, Gusu Papacostea Goga, în memoriile sale, mărturiseste: “Câțiva tineri care ne-am întors din România, de la școala “Sfintii Apostoli” din București (a ieromonahului Averchie și ai lui I.C. Maxim) pentru a ilumina poporul Macedoniei. În ciuda faptului că noi însine suntem Aromâni (Vlăhi din Grecia), în comunitățile unde mergem, ne considerau ca reprezentanți ai intereselor străine”. Iată un alt pasaj care prezintă un larg interes și este de continuă actualitate: “Locuitorii din Naoussa aparțin în principiu la două etnii: Bulgari și Români, din care primii constituie majoritatea. Însă atât unii cât și alții sunt Grecomanii sau pe deantregul grecizati. Peste tot aici vorbesc numai grecește, încă și aceia care nu au uitat limba lor maternă, cum sunt mulți dintre Bulgari. Românii, însă, aici, s-au grecizat în întregime. Ai putea să-i consideri greci curăți dacă nu ai întâlni în multe case vârstnici care pot încă să îți spună câte ceva în dialectul nostru”.

Cu toate acestea, nu numai că nu se întrerupe misiunea de iluminare, ba chiar mai mult, se intensifică prin înființarea de școli românești, la care se înscriu de regulă tineri din familiile sărace. Pentru aceasta se oferă și ajutoare bănești. În plus, se recurge și la specialiști străini pentru promovarea științifică a românismului în spațiul elen.

Renumit este cazul lui G. Weigand care, cu finanțare românească, călătorește în sate de Vlăhi și înființează un institut românesc la Leipzig unde face studii postuniversitare copiii Vlahilor, ca și viitorul academician și profesor la universitățile române Th. Capidan, apărător și admirator al teoriei

profesorului său, a așa-zisei “coborâri” a Vlahilor din Grecia dinspre nord, din Dacia Dunăreană cum trămbitase deja, anterior, românul B.P. Hasdeu, pe baza unui fragment de text al cronicarului bizantin Kekaumenos, a cărui faimoasă informație este diminuată de valorosi oameni de știință români ca T. Papahagi, A. Sacerdoteanu, Silviu Dragomir. În sfârșit, profesorul universitar la Universitățile din București și Bochun, în același timp și secretar general al Institutului de Studii Românești Carol I din Paris, Cicerone Poghirc, într-o comunicare făcută la un congres internațional, o caracterizare “destul de neadevăr-rată”, în timp ce bizantologul Petre Năsturel – “întrădevăr neclară”. Mai precis, este vorba de fals.

Primul dintre cei mai sus menționați, în publicații succesive, îl constringe pe Capidan să își schimbe treptat părerea, până la a-l contrazice pe Weigand.

Pentru că ajunge și Capidan să accepte autohtonitatea Vlahilor din Grecia, pe care mai înainte au proclamat-o personalități ale științei românești ca, de exemplu, A.D. Xenopol, V. Pârvan, Radu Vulpe, A. Procopovici și alții.

De asemenea, vestiti oameni de știință din România au acceptat și teoria urcării de la sud la nord, de exemplu Ovid Densuséanu, T. Papahagi, N. Roman, S. Sacerdoteanu, I. Siadbei, Ch. Cotoșeanu, P. David, C. Daicoviciu – H. Daicoviciu, s.a.

Când în 1905 Sultanul – în urma recensământului ordonat prin decret (Irade), dar care a fost falsificat, fiind obținut prin constrângere și teroare – admite, bineînțeles nu fără un profit, recunoașterea etnei Vlahilor pe teritoriul lui, iar evenimentul este sărbătorit zgomotos în cercurile naționaliste din România ca un succes al diplomatiei românești, Eugen Ionescu, șeful Biroului școlilor românești din străinătate din cadrul Ministerului Învățământului, menționează competent că KUTSOVLAHII aparțin națiunii grecești/elenismului și că România, după sacrificii economice de decenii pentru iluminarea Kutsovlahilor a

câștigat un foarte mic procent de partea ei. Concluzionează următoarele: “Restul, în totalitatea lor, se găsește în tabăra opusă, cu școli și biserici grecești”. De altfel, întărind categoric, se prezintă și un alt specialist competent, Dumitru Lăzărescu Lecanta: “Prin extinderea învățământului național (românesc) avem destule școli, învățători, profesori, preoți, dar nu avem populație românească. Etnia românească aici se constituie din diferite tipuri de salariați și subvenționați, al căror sentiment românesc se destramă în cazul în care plata salariului încetează. În sate unde populația se compune din Vlăhi, în timp ce școala greacă este plină de elevi, cea românească suferă din lipsa lor. Vlahul cotizează la școala greacă și lasă după moarte averea lui pentru extinderea învățământului grecesc”.

În ciuda acestora, se continuă încercarea nereușită de prezentare a Vlahilor din Grecia ca Români cu argumente lingvistice. În primul rând se propagă așa-zisa identificare a limbii române cu idiomul Vlahilor. Dar cercetarea științifică românească este categoric în afirmarea lipsei de asemănare. Academicianul A. Procopovici insistă pe existența diferențelor, semnalând existența în limba română a unei multimi de elemente structurale nebalcanice. Academicianul N. Iorga constată diferența, subliniind inexistența în limba română a unor aspecte lingvistice aparținând idiomului Vlahilor și vocabularului grecesc. Iar profesorul de lingvistică al Universității București, academicianul Al. Graur, separă complet idiomul vlahilor de limba română. În plus, profesorul român de la Universitatea din Copenhaga, E. Lozovan, susține că limba română nu este deloc o limbă balcanică.

După cum dă dovadă de originalitate academicianul N. Papahagi, în strădaniile sale pentru a dovedi caracterul autohton al Românilor în antea Dacie și a contesta tăgăduirea autohtonității lor de către Unguri. În cadrul unui congres internațional invocă inexistența în limba română a

verbului vlah “sărăgescu”, care etimologic provine de la verbul din limba greacă veche “σάρω”, însemnând “a mâna o ciurdă”. În paralel se observă schimbarea consoanei l în r, rotacism, fenomen fonetic caracteristic primelor secole după Hristos, precedent oricărei ipotetice coborâri. Argumentul este valabil și pentru confirmarea atât a autohtonității Vlahilor în Grecia, cât și a îndeletnicirii anticilor greci cu creșterea animalelor, pe care o contetaseră “apostolii iluministi”, și încă mai există victime întârziate ale acestora.

Prin urmare, dacă prin originali-tatea lui Papahagi se dovedeste simplu că Românii sunt populație indigenă dincolo de Dunăre, pentru Vlahi consecințele sunt duble: autohtoni în spațiul elen și caracterul grecesc al modului de viață de crescători de animale.

Academicianul Pârvan caracterizând ca excepțională Latina Dalmatiei și în același timp descoperind structura ei mixtă “iliro-italo-grecescă”, întrezărește latinizarea grecilor, a căror număr mare în Dalmatia se argumentează științific, mai ales recent, cu tratate deosebit de elocvente pentru Grecia

adriatică (Bologna 1970, ediția a doua, 1977) și Hellenikos Kolpos (Roma 2001) a lui Lorenzo Braccesi s.a. Academicianul Vulpe interpretează deja motivul folosirii latinei de către greci. Concret, acesta remarcă: “Grecii oraselor Pontului Euxin aveau în perioada romană tot atâtea activități în interiorul Dobrogei și dincolo de Dunăre ca și în trecut. Exact aceștia sunt aceia care, din punct de vedere economic, profită la maximum de ordinea garantată de jurisdicția română în aceste tinuturi. Lucrările tehnice romane din interiorul Dobrogei se realizau în cea mai mare parte de către Grecii. Numai că iesind dincolo de zidurile orasului lor. În oricare ipostază profesională, fie ca localnici, fie ca străini, Grecii erau obligați să vorbească limba latină, latina populară, singura limbă înțeleasă de majoritatea țăranilor”.

Acești latinofoni Greci, adică VLAHI de origine greacă, ale căror orase, după

academicianul și profesorul Universității din București, D.M. Pippidi, rămân grecești până la sfârșitul istoriei lor, poartă și numele de “romani” ca posesori ai drepturilor cetățeanului roman, care are ca rezultat și latinofonia. În secolul al treilea după Hristos, la Odessa exista “Rasa Romanilor” care nu avea nici o legătură rasială cu locuitorii Romei sau ai Italiei, fiind emigranți stabiliți în nord-estul Balcanilor, așa cum ne informează româncă Emilia Dorutzia Boila.

Aproape în aceeași perioadă Grecii Latinofoni, creștini chiar, se fac purtătorii latinofoniei în vederea răspândirii creștinismului în Dacia, așa cum menționează cu claritate diaconul român David, valoros scriitor: “Cu toate că episcopii (se presupune) sunt greci, vorbesc și scriu latinește, fapt care dovedește că populația daco-romană aude evanghelia în limba populară, adică latina populară”.

Multi dintre cei care cunosc situația grecilor, în timpul antichității grecești și romane, de o parte și de alta a Dunării, se miră de constatările celebrilor oameni de știință români. De exemplu, Vasile Pârvan, în cuprinzătoarea publicație a sa, *La penetration hellenique et hellenistique dans la vallee du Danube* (București 1923), din cauza prezentei masive a Grecilor și a exclusivei exploatari a căii navigabile de către aceștia, numește Dunărea fluviu “grecesc”. Academicianul Pippidi în studiul său *Grecii nel basso Danubio dalla arcaica all conquista romana* (Milano 1971) nu omite să se refere la foarte talentata personalitate a lui Acornion, “Ministrul de Externe” al Daciei sub regele Burebista, căruia i se ordonă să ducă tratative de colaborare cu Pompeius la Monastiri (Iraklia) în Macedonia. De asemenea, academicianul român N.Bănescu, în studiul lui “Entre Roumain et Grecs. Ce que nous apprend la passé” numește regiunea “țara cu adevărat geto-elenă”, regiune în care s-au stabilit grecii și au desăvârșit opera lor”.

Totusi, neîncrezătorii sesizează că altădată străinii grecizati își schimbă grecizarea cu romanizarea, luând cunostință de cele semnalate de academicianul Radu Vulpe și de ceea

ce mărturiseste Ioannis Lydos, cronicar bizantin, profesor la Universitatea din Constantinopol și guvernator al Balcanilor, care atunci, sub Iustinian, se numeau Europa. Acesta constată superioritatea demografică a Grecilor și latinofonia lor: “Deși Grecii, fiind majoritari, vorbesc limba italienilor”, adică limba latină. Aceeași valoroasă mărturie științifică o împărtășesc savanții români ca de exemplu E. Lozovan, G. Poghiric și alții.

Academicianul și profesorul Universității București, G. Brătianu, localizează Grecii latinofoni și în spațiul Nordic grecesc: “Macedonia – scrie acesta – și o mare parte a regiunilor din sudul peninsulei s-au latinizat sau cel puțin au devenit bilingve. Aici Latina era vorbită și scrisă în aceeași măsură ca și greaca. Bilingvismul, coexistența limbii elene și a latinei, cu scurgerea timpului favorizează considerabil pe prima al cărei – după profesorul Universității București, T. Papahagi – limbaj bogat, suplete a exprimării și, în general, superioritate culturală au cucerit-o pe a doua – atrofica și insuficientă, încât se aseamănă cu plantele acvatice din apele grecești – în special în ceea ce privește poezia și cântecele populare. T. Papahagi, examinând acestea, desparte pe VLAHI spațiului elen de Români pe criterii ce tin pe de o parte de numărul mult mai mare de cântece populare ale vlahilor în limba greacă și pe de altă parte de muzica lor care este cu desăvârșire deosebită de aceea a cântecelor populare românești.

Deoarece în titlul studiului său se observă influența teoriei panilirice, a unei erori care a suferit multe confuzii, așa cum avertizează Graur, recomandând multă atenție la publicațiile cu referire la această teorie, merită să fie reamintită observația ilirologului II. Russu, după care Ilirii nu depășesc linia imaginată de delimitare de la Avlona – lacul Prespa – de frontieră a Macedoniei, Peoniei, Dardaniei. Cu toate acestea, Strabon, părintele geografiei, și istoricul lui Iustinian, Procopius, fixează granițele Ilirilor – Ipirotilor pe drumul Egnatia. Cu toate acestea, Vulpe, la fel de evi

dent influențat de teoria panilirică, scrie că în nordul Epirului între distanțele fixate de Strabon și Procopios nu se găsesc nume ilirice (antroponime), ci numai grecești și latine. Ultimile semnaleză debuturi ale relațiilor eleno-romane.

Cu urmărirea sistematică a răspândirii latinei în spațiul grecesc se ocupă profesorul roman Poghirc. La început cercetează substratul lingvistic și etnologic. În lucrarea sa de doctorat care se aprobă de Universitatea din Leningrad – fosta Sankt Petersburg – demonstrează caracterul grecesc al anticului dialect macedonean, precum și a celor care îl foloseau. Într-o lucrare științifică foarte succintă elucidează interpretarea greșită a fragmentelor de texte ale scriitorilor antici greci, ca de exemplu “limba necunoscută” menționată de Tucidide în legătură cu Euritanii. În continuare localizează începerea latinizării grecilor în nordul Epirului, desigur, înaintea cuceririi romane, în anul 229 înainte de Hristos. Explică faptul acesta că este o consecință a nevoii aplicării unui instrument lingvistic comun pentru coordonarea operațiilor militare romano-elene împotriva Ilirilor. Pentru că se distruge litoralul Adriaticii și se

împiedică libera circulație a oamenilor și a bunurilor între cele două peninsule, grecească și italiană. Inițiativa pentru venirea romanilor este atribuită Kerkyreotilor (locuitori din Kerkyra) care sunt mai des și mai puternic încercați de către năvălirile și atacurile ilirilor.

Cu deosebită sârguință examinează soarta Macedoniei după înfrângerea Perseului, ultimul rege al ei, în relație cu posibilitățile și dificultățile romanilor de a prelua în întregime presiunile exercitate de popoarele vecine de la nord și de a asigura ordinea în spațiul cucerit. În sfârșit, acestia hotărăsc să valorifice priceperea în războaie a macedonenilor și instituțiile de război și de siguranță macedonene, faimoasele “praesidia armata”, care salvează de la somaj pe cei care în trecut făceau parte din garda personală a regelui. În același timp calmează neliniștea poporului cu importante facilități economice.

Profesorul Poghirc, urmărind procedurile înființării primei REGIUNI cu numele Makedonia, în Grecia Răsăriteană Romană, chiar dacă se alcătuieste din unirea cu Thesalia, Epirul, etc., concluzionează că și în spațiul substratului lingvistic și etnologic elen, teritoriul roman deja, vin în ajutor toți factorii latinizanti: a) Armata, b) Comerțul și activitățile economice c) Conducerea/ administratia romană, d) Drumurile publice e) Crestinarea Balcanilor. În continuare, confirmă în mod evident mai vechea constatare a academicianului Brătianu în ceea ce privește latinofonia, adică geneza Vlahilor în regiunile nordice grecești. Mai ales dovezile care s-au păstrat în aceste regiuni, unde trăiesc încă cei cărora li se spune vlahi, toponimele de origine latină – și nu numai – susțin categoric existența lor neîntreruptă de-a lungul secolelor și folosirea fără impedimente a idiomului lingvistic vlah de origine latină, fără ca Grecii să se gândească vreodată la îndepărtarea lui, pentru care, după cum insistă autorul nu detinem nici mijloacele și nici puterea necesare.

În sfârșit, severa intervenție științifică a lui Poghirc sintetizează răspunsul corect pentru constatarea caracterului local/autohton și grecesc al celor numiți “latinofoni” ai spațiului grecesc, VLAHII, KUTSOVLAHII, ȚĂNȚĂRII, etc., care de regulă se autonomesc ARMĂNI. Ultimul termen se formează de la prepoziția “a” și numele (civil) roman cu sincopa lui o. Aminteste de un termen diferit ARMANIA, nume pe care îl dădeau țării lor Grecii Bizantini ai Evului Mediu.

Toate cele menționate anterior se confirmă și cu următoarele opinii ale ilustrilor savanți din România. Profesorul Universității București, academicianul Adrian Fochi, în anul 1971, în Buletin de l’Association Internationale d’Etudes du Sud-Est European, IX 12, 81, accentuează faptul că Românii nici din punct de vedere etnologic, nici geographic nu sunt un popor balcanic.

Academicianul și marele politician român, Ministru de Externe și Prim Ministru, N. Iorga, nu acceptă invitația lui Alexandru Papanastasiu de a

participa la Congresul Balcanic de la Atena, cu următoarea motivație: “În ceea ce ne privește pe noi, sau suntem balcanici și atunci trebuie să ne mutăm din Carpați, sau suntem carpatini și nu avem nimic în Balcani. Chiar dacă sunt politician, aceasta nu mă obligă la atâta ignoranță ca pe alții, care s-au dus la Congres”.

Geograful de excepție, marele specialist I. Haikin, publică în revista de specialitate românească studiul cu titlul: “România nu este o țară balcanică”. Deja în 1904 A. Sturdza (Sturdza) tipărește cartea intitulată “România nu aparține peninsulei balcanice nici teritorial, nici rasial și nici ca stat”.

Cum asadar și-a făcut apariția așa-zisa “problemă a Kutsovlahilor”?

Un politician însemnat al României care a fost și Ministru de Externe, M. Kogălniceanu, de la tribuna Parlamentului României, răspunde cu curaj și sinceritate la această întrebare: “Fiecare popor are nevoie să-și orienteze gândirea și dorințele naționale spre un anumit ideal. Politica românească în legătură cu Macedonia a fost inventată pentru devierea grijii poporului român pentru frații lor din Transilvania. Dacă renunțăm la politica macedoneană, conaționalii noștri vor fi nevoiți să se întoarcă spre Transilvania. În această situație, relațiile noastre cu Austro-ungaria se vor peretorba serios, situație pe care, în condițiile actuale, e bine să o evităm.

Pentru aceasta este nevoie la momentul prezent să dirijăm atenția poporului român către Macedonia”.

În pasajul lui, Kogălniceanu mărturiseste că: a) Problema este INVENTATĂ”, nu există în realitate, b) “INVENTIA” viza prevenirea conflictelor sau chiar și a incidentelor războinice cu Austro-ungaria din cauza Transilvaniei, c) Era nevoie de ea “la momentul prezent” pentru același motiv.

Însă din 1918 Transilvania s-a încorporat la România, deci nu mai este necesară “INVENTIA” și nu mai trebuie îndreptată atenția poporului român către Macedonia.

Nu cumva este timpul să vedem repetarea aforismului: “Cine a lezat, va vindeca?”

NICHOLAS TRIFON

“LES AROUMAINS – un peuple qui s’en va”

Rep.-Tsi va s-dzacâ aestâ numâ a cartiljei?

N.T.- Dealithea titlulû easti ambiguu ashi easti shi situatsia a Armânjlorû tu sud-estulû europeanû. Cartea easti ahârdzitâ a publiclui francezû eruditû, prota chi prota, shi easti deanvârliga aishtei ambiguitati a Armânjlorû tu ideia câ easti unû populû tsi tutû s-dutsi, cari easti tu piriçljiu s-chargeâ ama easti nica tu banâ shi ia ti atsea shi scrishû aestâ carti. Ama cându dzâshû unû populû tsi s-dutsi vrui sâ spunû câ ari unâ mobilitati ahoryea, tu istoria modernâ urdinâ hâristusitâ a zânâtiljei di picurari, emburi. Armânjlji urdinârâ tu Balcanj shi avurâ rol civilizator. Easti sh unû sensu negativû aua câtse dupu tsi s-trapsirâ sinurli, dupu doilu polimû mondial, aestu populû fu ampartsâtû tu ma multi vâsilii tsi câtivârâoarâ furâ tu ampuliseari unâ cu alantâ.

Rep.Minduishi sâ scrii aestâ carti tsi ishi tu Frântsii shi cu ideia câ Armânjlji tu xeani nu suntu ahântu ghini cunuscuts?

N.T. - Sigura nu suntu ghini cunoscuts tu aesti trei vâsilii Ghirmania, Frantsia shi Anglia. Tu enciclopedia britanicâ avemû ndauâ frandzâ ti Vlahi cama multu di itia a autorlorû engleji tsi au anyrâpsitâ ti Armânji. Tora ma nâpoi s-tipusirâ 2 cârtsâ alû Winnifried.

Potû sâ spunû ama câ problematica armâneascâ tu plan european, tu Frantsa ari unû intiresû câ easti unâ problemâ atipicâ emû ti Europa

cumû shi tu sud estulû european. Aestâ existentsâ supradimensionalâ, supra-statalâ ari implicatsii tu turlia cumû easti vidzutâ problema natsionalâ tu balcan. Pânâ tora problema natsionalâ fu spusâ tu termenj sertsâ cu niachicâseri tsi s-duchescu nica. Existentsa a Armânjlorû dutsi ama la unâ imaghini ti tutû Balcanlu câtse Balcanjlji suntu unâ unitati. Pi hiotea a chirolui di la

administratsia romanâ pânâ la atsea bizantinâ i omanâ s-veadi aestâ unitati. Statili natsionali suntu di putsânû chiro shi eali adusirâ sinuri artificiali, lucru tsi-lji anchidicâ Armânjlji s-uridinâ ti emburlâchi, ti nomadismu a lorû ca picurari.

Rep- Ti minduits câ adutsi nâu aestâ carti shi la tsi iami di chiro vâ dânsits cama multu?

N.T.- Cartea easti tu dauâ categorii, anamisa di antropologhie culturalâ shi istorii dimi easti unâ parti istoricâ tsi easti vidzutâ ditû punctû di videari antropologhic. Easti nutritâ diznâu

istoria a balcanjlorû tu cari Armânjlj avurâ unû rolû ma njicû ama semnificativ. Nu easti unâ istorii a Armânjlorû ama unâ a situatsie a Armânjlorû pi heatea a chirolui. Io ahurhii di aclo iu avemû mârtilirii tu cronitsili bizantini, inshitâ di protû mileniu, practic istoria mutreasti doilu mileniu.

Avui tu prota tesiAarmânjlj tu chirolu

cljeai 1864-1913 chiro tu cari statlu român agiutâ Armânjlji ditû Turchia europeanâ, Machidunia. Tu Romania ari unâ bibliografii avutâ pi aestâ

temâ. Multsâ Armânj tsi loarâ parti la evenimenti culturali tu atselû chiro nyrâpsirâ dapoiaa memorii, tratati, frândzâ di istorii, literaturâ arhundâ tu limba românâ shi nutrii ghini aestâ iami di chiro. Aflai nâscânti contradictsii, niuidiseri ts lipsea s-hibâ scoasi tu migdani. Aflai texti interesanti di-alû Batzaria tsi fu ministru tu chivernisea a junilorû turtsâ shi avu rol cljeai tu revolutsia a lorû.

Rep - Zburâts niheamâ ti situatia a Armânjlorû di tora câtse shtimû câ erats dusû tu horli armâneshtsâ?

N.T- Situatsia easti complexâ câtse anj arada di la 1913 shi-ncoa multi lucrî nu furâ spusi, furâ alâsati casten nanâparti. Tora ma s-minduimû alâxerli polititsi, democratizarea ali Gartsii, cari shtimû câ dupu doilu polimû mondial avu unâ dicaturâ a coloneilorû cari dusi la trânjipsirea a Armânjlorû, shi va nâ minduimû la câdearea a sistemului comunistu tu Albania, Vâryâria, Iugoslvia va s-videmû câ aestu lucru deadi cali a Armânjlorû sâ-shi spunâ identitatea a lorû. Manifestârli a lorû furâ ama nâscântiori contradictorii, lucru tsi da giueapi ti complexitatea a lumiljei armâneascâ, cari nu putu s-manifestâ colectiv. Lucurlu aestu s-featsi tora cama amânatû.

Tora avemû unâ situatsii ahoryea di la cratû la cratû, tu Gartsii s-featsirâ jgljioati ninti tu tsi mutreashti statutlu public a Armânjlorû tsi suntu numâsits aclo Vlahi, Cutsovlahi ama s-ducheashti unâ reevaluari câtivârâoarâ exageratâ a rolului a Armânjlorû tu istorii cumû shi ca numirû di populû.

Tu Albania situatsia easti interesantâ tu tsi mutreashti numirlu a Armânjlorû. Isapea a daua instituti di geografii ghirmani cu colaborari albanezâ deadi cifra di 150.000 di Armanj tu Albania. Aua cratlu easti oarfânû, Armânjlji emigreadzâ ti lucru tu Italii i tu Gârtsii, iu lâ si da carti di lucru câtse chivernisea gârtseascâ âlji luyurseashti Grets vlahofonji. Tu Machidunia elji suntu pricunuscuts cu statutlu legal shi

lâ si deadi câbilea ti anvitsari a limbâljei tu sculii, filisearea tu mass media. Marea problemă a Armânjlôrû easti una statutară. Easti shi problema a xichiljei di sculii, jurnali shi aclo va adrari ma multi lucrî. Cathi unû cursu facultativ ti limba armânească easti unû progres shi dănâseashti proceslu di aculturari di furnja ca elji nu avurâ un statutû legal pânâ tora. Aesta easti situatsia generală. Tu România Armânjlji ca popul compactu viniră ditû 1926 pânâ tu '33 cându s-featsi colonizarea ali Dobrogea Nauă. Aestă comunitati s-tsânû ca ti ciudii ghini sh-cultivă limba, personalitatea. Tu 15-li anji ditû soni ari unâ dinamică culturală la Armânjlji di Dobrogea, Bucureshti, Timishoara iu Armânjlji bâneadzâ tora. Suntu gairets pi plan cultural, vizitai ma multi sutsati, fundatsii tsi alumtă ti cultură, jocû, cânticû. Anj si pari unû lucru pozitiv, s-ashteapsă ama unâ crishteari a cursurlorû di limbă armânească aclo iu ari ficiori armânj, dimi ma multu tu Dobrogea.

_Rep. Acrivats tu sutsata a Armânjlôrû dit Frantsa shi vâ dusitû la Consiliulû ali Europă ti agiutarea a Armânjlôrû ma multu tu balcanj. Easti unâ dishclidean, Europa s-alăxeashti, sinurli cadû alăxerli culturali suntu ma mări. Cumû âlj videts Armânjlji tu Naua Europă?

N. Trifon - Naua Europă easti shi ea tu criză dupu niapruchearea tsi u spusiră Francejlji shi a Olandejlji. Aestă criză ari shi tsiva bunû câtse sâ zburashti diznău ti proiectul european shi cumû s-hibă elû. Tu tsi mutreashti Armânjlji shi ti alti milets atipitsi, ari unâ protectsii tu nomurli european shi ari unâ nauă minduită europeană. Suntu institutsii multu dishcljisi ama tu cathi unû cratû ari nâscânti reflexi natsionalisti, shovini tsi vorû s-ancheadică afirmarea a etniilorû shi vorû s-tinjsească comunitătsli ma njits Cadrulû aestu europeanû easti bunû ama tsâni multu di activitatea a sutsatilorû amrâneshtsă tsi lipseashti s-caftă ta s-amintă ma multi lucrî tu vâsiliili a lorû cumû shi tu arada supranatsională europeană. Armasiră multi ti fătseari ama sutsatili lipseashti s-caftă

activitâts culturali shi va s-aibă hâiri. Zburăi nu di multu chiro cu Luis Maria de Puig, deputatlu catalan la Consiliulû a Europâljei tsi adră Dimândarea 1333 shi dzâtsea câ ca Armânjlji s-caftă câ mash ashî va s-poatâ s-amintă.

Rep- Urnimia 1333 ti ndrepturili a Armânjlôrû nu fu bîgată tu practichii N.Trifon- Dealithea singura vâsili iu Armânjlji au statutû pricunuscitû easti Rip. Machidunia, tu Albania suntu gairets ti statutlu di minoritati natională ta s-nu armână mash unû grup etnic cum suntu tora. Tu Romanii easti aesta câftari a cominitatiljei cari pari câ easti di ananghi ti tsânearea a elemntului armânescu di aua. Easti unâ turlii di tsâneari tu bană a Armânjlôrû ama nu lipseashti ideologhizată poblema. Luyuria lipseashti ama bîgată tu cadrul juridic cari s-da cali pi plan administrativ ti tuti halatsili tsânearea a identitatiljei armânească. Bânămû tu unû chiro di ayunjiseari a modernitatiljei tu cari sculia ari unû rol mari ti tsânearea a unâljei cultură minoritară.

Rep- Tora s-videmû diznău noima a titlului: Un populû cari s-dutsi cu noima di contiunuitati, cari s-dutsi ama cari dipriunâ yini. Tsi putu s-tsână armânamea tu bană?

T- Easti zori sâ spunû ama minduescu câ aestă mobilitati fu bună, a câ ari unâ lumi cu clivaji, cu dgheafurei, fu unâ dinamică tu cari tendintsili centrifudzi s-duchescu ama totna s-află diznău. Easti unâ dinamică tsi pi plan natsional nu adusi hâiri ama deadi cali ti adrarea a unâljei personalitati orighinală armânească.

Rep- Minduescu câ putumû s-disfâtsemû orixea ti yivâseari ama prindi s-dzâtsemû iu poati s-hibă aflată aestă carti?

N.T.- Cartea poati s-hibă ancupârată pritû câftarea pi internet la autorlu a ljei. Ea va s-easă shi tu Gârtsii la livrărilii di Atena shi vahi din Sârună.

Tu Romania tora di oară poati s-hibă aflată ndauă sedii di sutsati armâneshtsă di Bucureshti shi Constanta.

Interviu di

Aurica PIHA

SINGURATATI

Esc singur.

Aestă apirită galită
si scrii tu suflitlu a meu.
Sh-la vatra a ljei s-aprindi
foclu ali sperantsa.

Ma pi verdeatsa
a sentimentilor a meali,
cadi ceafllu ali indiferentsa a
voastră.

Uscat, saramolju
ca lutsefereli albi sh-musheati,
ca unâ scâpirari tragică shi
absurdă.

Mini aprind tseri la mirmintsâlj a
zboarâlor,

Sh-di câldura a pirilor a lor,
tu aest câmp alb,
s-ved vulodz di lăschi.

Mâni prit vulodz va s-easă
verdeatsa

Va s-crească cauza

Di iarbă moali.

Ca s-loats

di pi la vitsinj

câtsuti turusiti

ta s-bilits, ca specialishti

cauza noastra.

CAFI POPUL ARI UNĂ MOSCOPOLI

Cafi popul ari ună Moscopoli
Populi virtoasi adară tu itsido chiro
Moscopolea a lor

Maca aest chiro tsi-l undzeshti
U asparg ta sâ scoală unâ altă
mânat

Noi ayunitslji dit Moscopolea di
adiver

Aclo iu nidzem nâ ciucutim s-
adrâm Moscopolia a noastră

Cu ahânt dor shi nicurmari

Ma nu fitsem alttsiva

Nâ fâtsem exemplu ti alants

Sh-ni fâtsem fortsa eftină

Ti atselj tsi disfac

fronti nali ti lucru.

Spiro FUCHI

SPIRU FUCHI TI POEZIA A LUI

Mini lucradzù tu Grecia shi amù lucratâ pi trei volumi di poezii. Volumlu ditù soni s-acljiamâ “Cântitsi barbare” Am lucratâ multu la elù. Volumlu “Cântitsi barbare” cuntinueshti minduirli a meali ti soia a noastrâ râmânească. Figura literarâ tsi u voi ma multu io easti metafora. Mini nu voiù sâ spunù ironii la fratslji a mei, ironizedzù mash nieducatsia a lorù colectiva. Râmânjli a noshti va s-aibâ unâ educatsie colectivâ ti patriotismu ca vitsinlji a noshti tsi nu nâ vorù buneatsa, âlj shtimù cari suntu. Facù propagandâ cu istorii pseftâ. Noi Armânjli, cumù dzâtsemù tuts, noi ditù Arbinishii dzâtsemù Râmânjli, avemù unù suflitù mult viteazù. Noi, Râmânjli tu Balcanji himù suflitlu a Balcanjlorù. Ahurhita a culturâljei a Arbineshlorù u au faptâ Râmânjli. Shi aestu lucru easti cunuscutù sh-di Arbineshi. Nai nai ma marli patriotù arbinesù, Samil Frashari, tsi easti cu râdâtsinâ fârshiroatâ, armânească, ari dzâsâ s-li dâmù andriptati a Armânjlorù di Arbinishii cându s-fâtsemù statlu a nostu nou, câ altâ turlii va nâ-ljea statlu. Aestâ easti scriatâ tu cartea a lui “Albania tsi ari futâ, tsi easti sh-tsi va s-hibâ”. Cartea “Cântitsi barbare” âlj bâgai aestu titlu câ ashî sunt nutriti di alantsâ poemili a meali, ca “cântitsi barbare”, suntu nutriti sh-di niscântsâ frats di a mei ca “cântitsi barbare”. Minduiescu niscântsâ frats a mei câ noi nu avemù literaturâ, tsi u vremù limba tsi u scriemù. Ari agiumtâ propaganda greacă tsi dzâtsi câ noi Râmânjli limba s-u grimù goalâ acasă. Tsi u vremù limba s-u scriemù. Unâ limbâ tsi nu sâ scrii shi s-greashti goalâ acasă eatsi unâ limbâ moartâ, easti ca unâ constructii fârâ thimeljiuri. Tu cartea aesta amù cântitsli ti cauza a noastrâ, cântitsi ti vreami, cântitsi ti yinitorù. Tu poeziili a meali suntu contseptili metaforichi: soarli, sperantsa, cinusha, yinitorlu, adutserli aminti. Mini li ljeau adutserli aminti shi li legù cu suflitlu a meu, cu unâ minari multu lishoarâ potù s-u arupù suprafatsa a tricutlui, s-ljeau lucrî ditù tricutù shi s-li ducù tu yinitorù. Mini potù s-u ljeau cinusha sh-pot s-u facù cânticù, potù s-ljeau pomlu shi s-

lu facù locù. Potù s-u ljeau agârshhearea shi s-u facù sperantsâ, potù s-u ljeau sperantsa s-u facù agârshhari. Ti aestu lucru ânj da potentsa a limbâljei a noastrâ. Tu unâ poezii ditù aestu volumù scriu câ Dumnidâ cându li featsi limbili eali eara tuti mplini ma tu calea a istoriiljei ndauâ limbi tsi nu sh-avea cântitsi, ma avea fortsâ, loarâ di la limbili tsi shtea goalâ cântitsli, zboârâli tsi lj-arisea ma multu shi aesti limbi, mâratili armasirâ cu multu putsâni. Aesta câtse, tu chirolu di adzâ, aesti limbi tsi sunt mult vârtoasi, tsi tora ti ciudii s-acljeamâ limbii mplini, limbii moderni, limbili atseali mări caftâ ta s-li moarâ atseali limbi njits. Ma Dumnidzâlu nu poati s-alasâ ta s-moarâ ashî limbili njts sh-nâ pitricu noi, poetslji ta s-apârâmù aesti limbi cama njits. Poeziili a miletslorù njits suntu aesti cântitsi musheati, cântitsi tragichi. Aestâ soi di poezii easti nuntru tu aestu volumù. Mini escu poet a vreamiljei, a mushuteats'ljei, scriu ti suflitlu a Râmânjlorù, ma multu scriu ti dishteptarea a noastrâ natsionalâ. Mini escu poetù tsi voi s-cârtescu suflitlu a noastrâ: cumù s-aflâmù atsea cali ta s-disfâtsemù poarta a sperantsâljei? Duchescu câ fratslji a mei suntu tu unâ scutidi absolutâ. S-aflâmù momentulù s-u disfâtsemù poarta s-intrâ lunjina, nâdia. Niculturatsia a noastrâ nu easti câtse noi nu shtimù sâ scriemù poezii, ma vremù sâ scriemù pi limba a noastrâ. Aesti zboarâ putsâni mini li fac concepti. Lipseashti s-achicâsească

Râmânjli câ sh-noi avemù soarli a nostru, avemù limba a noastrâ mult mushatâ. S-hibâ limba a noastrâ a Gretslor tsi ari scriatâ traghediili a lorù multu musheati, a s-hibâ limba a noastrâ a Arbineshlorù? Tsi dsâtsi marli scriitor Kadare ti limba a lui, io dzâcù câ limba a noastrâ easti limbâ tsi sta cu tinjii tu aradha a limbilorù balcanitsi. Cându si tornu cântitsli armâneshti pi aesti limbi, cititorlji shi scriitorlji vitsin s-cidusescu. Mini aestâ am zburatâ cu multsâ tsi dzâcù ndauâ cântitsi tsi sh-u aducù cu cântitsili populari, tsi nu suntu poezii moderni. Poetslji modernji vitsinji s-ciudusescu di poezia a noastrâ, câ elji nu au atselù suflitù tsi lu-au cântitsli a noastri. Tu cântitsli zboarili angreacă multu câ suntu zboari tsi li ari alâsatâ Dumnidzâu ta s-u aparâ aestâ limbâ. Tu poezia a mea amù sh-unù cânticù ti punti. Aestâ punti u adarâ masturilji cu mästuriljea a lorù, elji suntu vitsinlji a noci. Elj u adarâ aestâ punti, tu aestu momentu tu Balcanji shi aestâ punti cadi. Cadi puntea shi s-adnarâ vitsinlji a noshtri sâ zburascâ unù cu alantu, câ puntea va s-adutsea multsâ pâradz. Shi s-minduiescu elj, cumù s-adarâ s-u analtsâ puntea ta s-ljea pâradzljji. Sh-tu atselù momentu vedù unâ muljeari multu musheatâ, cu shamii ân capù, tsi nu easti di-a lorù. Sh-elji dzâcù: “Noi va s-u ngrupâmù aestâ muljeari ta s-adrâmù puntea. Sh-u ngruparâ muljearea. Muljiarea plândzea câ cilimeanlu lu alâsâ fârâ lapti sh-aclo iu l-u scoasi sinlu ishi un hicu shi aestu hicu silighea lapti. (mini aesta legendâ u amù avdzatâ la dada). L-u adunâ unù câlâtorù sh-lu deadi a cilimeanlui ta s-bea. Ashi âlù loarâ europeanlji aestu cânticù shi l-u featsirâ legendâ. Simbolica a aishtei leghendâ s-aducheashti multu efulâ.

Vreamù sâ spunù cu cartea a mea di poezie câ literatura a noastrâ armânească tu aestù momentu caftâ cvalitati. Sh-noi, câtu putemù vrea s-dâmù cvalitati. Goalâ cvalitatea tu unâ literaturâ easti unâ armâ multu vârtoasă, ta s-apunemù câ noi avemù vitalitati tu sândzâli a nostru. Shi Europeanlji au vidzutâ aestu lucru, câ tu Balcanù poati s-himù singurlu populù tsi nu câftâmù nica sinuri, armi nu aminâmù, scriemù goalâ poezii.

Aurica PIHA

GEORGE VRANA la 40 di anj

Adzâ, 22-li di Yismâciunù marli poetù armânu George Vrana umpli 40 di anj.

Lu cunuscuiù la anlu 1993, la Treilu Congresu di Limbâ shi Culturâ Armânâ di Freiburg.

Avdzâiù prota oarâ poematli-a lui, tu unâ cabanâ di lemnu ditù Muntsâlî Pâdurea Lai, iu shidea ma mulstâ oaspits vinitis la Congresù... Atsea searâ armasi tu suflitlu-a meu ca unâ lunjinâ tsi nu va s-astîngâ canâoarâ. Shi-aestâ lunjinâ yinea di la poematli alù George Vrana, ditù oclji-a lui, lâi shi-ahândoshi (ca atsea pâduri lai tu cari n-aflamu) shi-mplinj di-

ntribâri, frimtâri shi di-unâ dureari tsi va u-aflamù cama nâpoi... tu cartea a lui "Avigljitorlu di zboarâ".

Mi-adunaiù daima cu Poetlu cându putuiù. Ama dupu seara ditù Pâdurea Lai, vini unâ altâ searâ cari u luyursescu ca „mayicâ“. Tu casa a lui, noi, trei Armânj, bânâmù unâ ducheari cari leagâ unâ sutsatâ trâ unâ banâ... Trâ Alexandru Gica sh-trâ mini, George Vrana n-adyivâsi di poematli a lui nali shi cumâts ditù cartea a lui trâ identitatea armâneascâ... Li-ascultamù, li-adiljeamù, li hârseamù, li-aprucbeamù zboarâli-a poetlui cu seatea a atsilui cari, dupu mulstâ anji di-ahapsi, easi tu lunjinâ sh-tu hâvaie!

Shi-atumtsea duchiiù sh-ma ghini noima a cartiljei a lui "Avigljitorlu di zboarâ". George Vrana s-va shi easti "avigljitorlu" a zboarâloru armâneshtsâ... Ari unâ "zânati", ma aleaptâ di-aestâ? Poetlu, Omlu, Filozoflu, Avocatlu, Alumtâtorlu George Vrana ... Trâ cari sâ-nyrâpsescu?

Cumu s-potù mini s-lu zuyrâpsescu poetlu aleptu shi tinjisitù? Câ lu-amù ahâtu tu suflitù shi câ zboarâli va-nji hibâ fârâ aradâ tu-alâvdari, lu-alasù poetlu sâ-shi si zuyrâpseascâ singurù... Câ elu dzâtsi tu-unù poemu: "Ca s-mi-acâchisescu cama ghini/mi traducu io ishishi".

S-mutrimù aestu cadurù: "Escu contemporanu cu tuti cripârli"; "shingiri di lâcrânj/anvirigheadzâ muntsâlî ditù suflitù"; "Io - ermu/cu crutsea nâinti,/Don Quijote câvalâ"; "singuru ca unu lupù/agiunù di zborù"; "hiu/unâ arânâ tu soari"; "Io esu nafoarâ/la alumta cu-ntuneariclu"; "mi tornu câtâ mini/sh-mi-ahulescu/manu-nj mi aflu"; "Io pi crutsi/mirachi

tu penuri/flamburâ aruptâ"; "inimâ cu citia câdzutâ"; "Suflitlu-a meu easti/Nâ bâsearicâ/Tu cari batù/câmbânjli-a sândzilui"; "ashcheri di minduiri mi-

avinâ"...

Di iu ahântâ dureari, xichi di haraua-a banâljei, frimtari shi minduiari?

Durearea a Poetlui easti durearea di eti a farâljei a lui. Easti durearea câ sh-chiru Paradislu armânescu, atselu tsi lu cunuscu mashi ditù thimisearea/memoria a pâpânjilorù shi câ "tuti chetrili ditu Pindu/shi-aflarâ locu tu suflitlu-a meu". Câ di-aestu paradisu armasirâ: "crutsi surpati", "niori scutidoshi", "murminti surpati", "aumbâ sândzinatâ", "azvestri câdzutâ", "murminti nivigljati", "muri surpats"... Ditu aestâ lumi aruvinatâ, ca agârshitâ di Dumnidzâ, Poetlu caftâ Paradislu: Pindulu, Makidunia... Ama sh-calea câtâ aestu Paradisù easti nibitisitâ: "Via Egnatia/tu suflitlu-a meu: nibitisitâ cali" Aestu easti Poetlu George Vrana. Filozoflu va-lù cunushtemù cându va sâ scoatâ tu migdani cartea trâ identitatea armâneascâ shi alti...

Câti vârâoarâ, mutrinda-lj ocljii ahândoshi shi ascultânda cumù deapînâ hirlu a ideiloru filozofitsi tsi lu frimitâ, mastea-a lui ânj si fânârseashti ca dealihea a unui sâmtu ditù iconjili bizantini... Câ sh-poetlu dzâtsi: "Io pi crutsi/mirachi tu penuri".

(Mash ti-aestâ metaforâ putemù s-anyrâpsimù unù eseu!). Unâ oarâ, Bucureshti, mini sh-profesorlu Barba avumù unâ muabeti cu Poetlu. Shi-atsea armasi tu thimiseari: eara aoa shi cama di dzatsi anj... Lu-ascultamù shi nu di ptsâni ori duchiiù ca andirsi câ nu puteamù s-mi-alinù ahâtu analtu shi s-duchescu ayonjea tuti atseali tsi nâ li dzâtse. Earâ zborlu di fiolzofia a Ndreptului, di temi di teologie... Atselji cari lu-au vidzutâ, ascultatâ George Vrana duchescu aesti tsi li nyrâpsescu.

Vrana putea s-hibâ unù mari poetù sh-tu limba românâ. Ama, duchi câ mash tu limba-a lui di dadâ poati s-zuyrâpseascâ atsea dureari ahoryea cari nu easti mash a lui, ama shi-a armânamiljei... Elu, avigljitorlu di zboarâ, bâgâ tu prota tesi limba armâneascâ.

Poemili-a lui potu s-hibâ apridusi tu itsi limbâ. Nu va s-chargea di mushuteatsa ideiloru, ama mushuteatsa di limbâ va s-armânâ mash tu-atseali armâneshtsâ...

Tu omlu George Vrana bâneadzâ ghini deadunù Don Quijote (cumù elu si luyurseashti tu poezie) cu Armânlu pragmaticù. Cându fats muabeti cu elù poati s-ti-alinâ, fârâ s-ducheshtsâ, tâshi la-atseali ma analtili idei shi di multi ori s-nu pots

s-tsânj calea pânâ la eali... Suntu multundzeanâ i multu ahânda shi nu mulstâ au putearea s-facâ ahtari cali intelectualâ... Shi tutù ashi poati s-ti dipunâ pi locù shi s-tsâ pîrmituseascâ ti giudicâtsli tsi li fatsi dzuâ di dzuâ tra sh-amintâ pânea... Sh-tu-aestâ zânati Gearge Vrana sh-featsi numâ di mari avocatù.

Tutù adushù aminti di anyrâpserli-alù George Vrana trâ identitatea armâneascâ. Dau diznou atseali zboarâ tsi li dzâsi tu unâ emisiuni la tiliviziunea di Bucureshti: „Tsi-acâchisescu mini ditù identitatea mea armâneascâ, u-nyrâpsiiù tu unù eseu filozoficu cari s-acljeamâ Identitatea i nostalghia a zurljilorù. Ia cumu easti identitatea mea armâneascâ: Elinitati nordicâ i, ma ghini dzâsù, bânari spiritualâ traco-elenâ, pathima/aventura makiduneanâ, elinismu, Makidunia romanâ, Via Egnatia, Amirâriljea Romanâ ditù Datâ shi nostalghia amirâreascâ romanâ, spiritlu bizantinù, ortodoxie shi latinitati shi limbâ latinâ, „chirearea a prosuplui“, curbanea, exilu shi catacomba. Va s-dzâcâ, unâ identitati di mozaicù, nitsicumù elinitati purâ (chischinâ), tracismu purù, latinitati purâ etc. ashi cumù acâchisescu mulstâ di-a melji (...).“ Tu aestâ musheatâ dzuâ âlj orù a Poetlui s-bâneadzâ mulstâ anj shi s-armânâ trâ daima "Avigljitorlu" a zboarâloru armâneshtsâ.

P.S. Musheatâ uiduseari andreapsi Atselu di-analtu: hiu amintatâ tu idyia dzuâ cu George Vrana! Fârâ di-altâ, semnulu ali Vergirâ, sumù cari n-amintâmù, adâvgâ tsiva la sutsata, vrearea shi tinjia tsi nâ u purtâmù.

Kira Mantsu

FORMA SHI SPETSIFICLU A CÂNTICLUI ARMÂNESCU

Velica Gusheva

Mîni bitisii Filologia, Muzica sh-Pedagoghica spetsială, sh-ti atsea lucredzù cu grupă cari adară realizatsia di cântitsi vâryâreshtsâ shi armâne-shtsâ. Scriitoarâ sh-compo-zitor, singurâ shutsù di pi armâneashti pi vâryâreashti sh-anapuda, di pi vâryârea-sca pi armâneasca limbâ.

Ari unâ limbâ tu eta a noastrâ cu cari s-angâldă-sescu tuts sh-canâ alta nu poati ca ea s-hibâ ligăturâ itsido. Nu va s-lătusimù cara s-dzâtsemù câ limba aesta easti universală, angâldâsitâ di tuts sh-vrutâ di tuts. Ti tsi s-fatsi zbor? Numa a aishteii limbâ easti muzica. Nu ari muzicâ, nu ari banâ. Ea easti nai ma lishoara formâ di existentsie, di comunicari pi planetâ sh-poati sh-hibâ shi nafoarâ di planetâ. Cîndu u avdzâm muzica!? Cîndu subtsârî, subtsârî suflâ vimtulù di iarnâ, cîndu ascultâmù himnulù a apilorù, verdzâli frândzâ di ponj cîndu sh-ciuciorâ unâ la alantâ ligânatâ di vimtu. Cîndu pi geamuri pi-anarga-anarga sunâ chicutli di ploai di nâ ndultsescu yislu? Cînticlu a puljlorù di la Dumnidzâ, naca nu easti muzicâ? Di tuti aesti formi di la naturâ yini inspiratsia a compozi-torlorù ta s-poatâ elj, tu a lorù compozitsii s-nâ aproachi di pâdurea, di oceanlu, di stealili, luna sh-di tsi nu, di tsi nu. Un textu di poezii cîndu easti adratâ muzicâ pi elù easti dipisitù cînticù. Avemù harauâ tu suflitù, cântâmù. Ti numtâ: cântâmù. Cînticlu nâ fatsi dzua lishoarâ. Cu elù bâgâmù ficiuritsli s-doarmâ. Vini mardzina di banâ: fuvirosù cînticù nâ easi din gurâ câ s-arupi inima di jali. Muzica ditù naturâ sh-atsea tsi easti adratâ di mintea a omlui deadunù suntu universală limbâ tu cosmos. Dantsu, recviem, odâ, unâ mari sinfonii cari, s-da Dumnidzâ s-nu dânsesca canâ oarâ. Muzica tsi easi ditù inima a omlui easti rezultat di ningâ evolutsii. A ljei formi si nâstâsescu tu yisù, deapoia yinù tu minti tu oara datâ di Dumnidzâ. Cînticlu easti cunuscutù ca unâ di njitsli formi tu muzicâ. Efcula s-anveatsâ di cafî unù. Turlii, turlii di cântitsi ari omlu n capù, li shtii fârâ s-li

itsido Armânjlji arâdăpsea cântitsi.

misurâ. Cântitsli a Armânjljorù nu au spuniri tu câti mârdsinj suntu adrati. Iu nu bânâ Armânlu? Tsi nu vidzurâ ocljilj a lui? Tsi nu trapsirâ Armânjlji?

Aesti cântitsi ca pulji di la Dumnidzâ suntu aguatorù tora adzâ, tu aestu chiro, ti folclori-stica, etnografica shi istoria a armânamiljei. Di niscânti cântits anvitsâm iu au tricutâ, iu au bânatâ a noshtsâ Armânji, "Hagi

Steryiu, celnic mari, tu Gramosti altu nu-ari". "Nj-earam pi un munte Elimbu. Mutream insus, mutream shinghios. Mutream marea cum s-arca. Sh-chimata cum sh-si-amina." "Iu-u ai lilice galbină, Fatsa di trandafilă, Ocljiu lai di yiarachină, Di la Dumnidzâ s-tsâ yinâ." Ari cîntitsi tsi spun câ Armânjlji au bânatâ tu locurli di Irak shi Izrael. Elj eara aclo picurari. Dl. Iliia Zolinski dzâtsi tu a lui carti câ Armânjlji protsli s-dusirâ la Stâmăria sâ-lj oarâ ti Hristolu. "Shidzui 40 di anj ncljis, Chealea di oasi nj-si aleapsi". Sh-haeili Armânjlji sh-bâgarâ tu cântitsi: "Unâ lilici aroshi, aroshi ca mirgeanâ tu gârdinâ xeanâ. Cumù s-nji facù s-u arupù shi n casâ s-u aducù." "Unâ featâ naltâ, naltâ sh-multu msheatâ, Pi ciurdachi sheadi marea nâ mâyipseashti râzboilu sh-hârseashti." Nu ari motiv tsi s-lu aibâ tu folclorlu a alântor milets di reghionlu a nostu shi s-nu hibâ ngârditù tu cântitsli a Armânjljorù. "Dada tsea zurla nathimâ, Urutlu Yoryi sh-lu avinâ". "Ma tsi n-tsâ feciù fendilu a meu, Dinj li alipsesti stranjlji?" Sh-tu vecljiu chiro, a shi adzâ shicâili sh-lu au loclu a lorù tu cântitsli a Armânjljorù. "Shi-au gionlji ushi. Ushi fârâ dintsâ, Tu loc di pârintsâ". "Yinlu dit cunetâ easti di una etâ, Di unâ etâ cara ljeai di-lù beai, Padea va ta s-ljeai." Armâneshtsâli cântitsi s-cântâ tu ma multili formi muzicali tsi suntu cunuscuti tu a nostru reghion. Nu au misurari atseali tsi s-cântâ tu forma sherton di machiduneshtsâli cântitsi. Ca cama multsâl Armânjlji ili bâneadzâ aclo, ili di aclo au vinitâ. "Tsi-ai Marushe di jileshti, lea Marushe, lea?" "Pui lai pui, sâ-lj dzâts ali dadi ca mi

isusiu". Cântarea easti tu tactul 7/8, joclu easti imirù shi mshatù. Ari cântits tsi suntu adrati tu tactul 11/8." "Dada mea vrei vâtâmari cu-nâ cheatrâ cama mari". Tu tacturli clasitsi 2/4 sh- 4/4 ari multi cântits. Ari sh-misticati. S-nâ shtsâmù niheamâ sh-câtâ cântitsli tsi cântâ Armânjlji di mpadi. Forma a lorù undzeashti ca forma di polifonie. Cara s-avdâ unù ahtari cînticù, unù omù tsi nu sh-ari cunushteari va s-minduiascâ câ cântâ pâdurea tutâ. Dimi pâdurea easti casa a Armânlui. Tu etuslu 1887 prof. Gustav Weigand tricù tutâ teritoria a Armânjljorù. Cunoscu bana sh-traditsiili a lorù u nvitsâ sh-a noastrâ veaclji limbâ. Aflâ oarâ ta s-shutsâ sh-câtrâ cântitsli a noastri. Bâgâ prota searâ unù Armânù sâ-lj cântâ cînticù, sh-elù, pi-anarya, anarya li bâga notili pi carti. Tu alantâ searâ, idyulù Armânù âlj cântâ idyulù cînticù. Cînticlu armânescu âlj si veadi a profesorlui altâ turlie. S-pari cama msheatù, cama anvârligheatù, fraza iuva ma shcurtâ, iuva ma lungâ, adiljiatlu yini di cama nghios, di cama ahândosù. Bagâ doi Armânjlji aradha sâ-lji cântâ, iara veadi câ nu cântâ unâ turlie. Hurhitura easti pi un ton, bitisita eara tonlu-i unù. Tu mesi cânta-i dauâ tonuri. Tsi s-fatsi? Singur s-antrebâ profesorlu. Estu experimentu lj-agiutâ a nvitsatlu s-angâldăseascâ câ cînticlu armânescu nu easti unâ câtâ unâ cum easti shi adzâ. Vrushi s-cântsâ cînticlu armânescu vrea s-ai tu suflitù shi n capù alti turlii di ducheru, câ spetsifica a lorù easti altâ. Tu oara di cântari tsâ yini orixea ti shtsari, ti lărdzeari a boatsiljei, ti lundzeari a frazâljei, fârâ cînticlu s-hearâ di mushuteatsâ sh-nu ari urutâ variantâ. Tu cântarea a grupâljei ari locù ti cafî unù. A forma autenticâ a armâneshtsâlorù cântitsi da libireatsâ a tutulorù. Asonantsulù imnâ aradha cu disonantsulù. Câ armânamea bânâ multsâ anj nanâparti sh-putu di viglje aestâ formâ spetsificâ, orighinalâ di naturâ, misteriozâ formâ di polifonie, tsi nu ari regisurâ. Ti ea va focù, va vreami s-ai tu suflitù sh-tu inimâ sh-cu agiatorlu a zboarâlorù sh-iholu bunù Armânlu s-shutsâ cântâ la eta tutâ. Sh-tora voi s-vâ dzâcù câ tu grupa tsi cântâ sumù mâna a mea, tsi repertoar io adarù ti ea, ahurhi s-cântâ armâneshtsâli cântitsi sh-cu agiatorlu alù Dumnidzâ va s-avdzâts aesti cântitsi câ pidimolu-i mari ama sh-harua-i mari.

Mihali Prefți – 2 CD –uri muzicali

După aleptul CD – *Dats cali* – poetlu Mihali Prefți nâ duruseashti nica douâ ciudii muzicali shi culturali armâneshtsâ.

Cându unû mari poetû easti durusitû di Dumnidzâ shi cu hari muzicalâ esû tu migdani ahtâri ciudii tsi bagâ thimeljû la cultura armânească di adzâ.

Anyrâpsescu tora pi ayunii. Ti-ndouâ sihâts anchisimû câtâ sotslu Thede (Viena) shi di-aclo câtâ locurli-a noasti sâmti...Altâ oarâ va s-anyrâpsescu ashi cumû s-cadi ti-aesti douâ CD-uri.

CD-ulu "*Armânjimakiduneanjli – Clirunomjlji-a Dzeiloru*" ari cântitsi patriotitsi di unâ mushuteatsâ tsi ti cutreamburâ.

Mihali Prefți shi Gica Godi suntu poetslji-a noshtsâ cari ducû nâinti aestâ musheatâ adeti a cânticului patrioticû armânescu: cânticlu ti farâ, nâmuzi shi ducharai armânească.

Protlu cânticû, unâ dealihea "marselliezâ" easti "*A atsilorû tsi murirâ trâ Armânami*/Adratâ di Yioryi Murnu trâ Cola Nicea". Cându va s-ascultats aesti zboarâ cântati di Mihali Prefți va s- Duchits atsea tsi pots s-u ducheshtsâ mash tu mistiryiu, yisû:

"Hlambura a gionjlorû di Veria, suflu di mâri, di bârbats/Trâ farâ câdzuts, ti curbani, nu vâ jilits tu murmintu.

Nu plândzets câ-aumbrâ hits voi/Sândzâli-a vostu virsatû fârâ stepsu di armi dushmanji/ Aspealâ di-arshini Armânamea sh-tinjia lj-adutsi nâpoi/ Numa-vâ scumpâ ditû inima a noastâ iuva nu va s-chearâ!

Totna va s-ardâ trâ voi nâ cândilâ Nâ cândilâ shi-apreasâ nâ tsearâ Ca la icoana-atsilorû/Tsi-au moartâ trâ nomlu-a tutolorû ! »

Unû musheatû cânticû trâ marli-armânu Caciandoni atseali trâ pâpânji shi trâ mitlu-a nostu armânescu cari nu lipseashti agârshitû nâ spunû câ identitatea-a noastâ lipseashti s-u scutemû diznou tu migadani: identitatea di Armânjimakiduneanj...

Ti cari cânticû s-anyrâpsescu? Tuti

suntu ti ascultari shi ti harauâ a suflitlui: "*La numta a ta, "Alba lunâ", "Lilice galbinâ, "Vitsina; "Armâna anda sh-si mârta; "Stamba, "Cânticlu ti sârmânitsâ"*...2. Doilu CD easti tsiva

multu ahoryea shi easti unû fenomenû muzicalû, culturalû armânescu nicunuscutû pânâ tora. Easti zborlu di poemili a marilui poetû filozofû chinezu Lao Tze – CARTEA-A CALILJEI. Mihali Prefți apidusi aesti poemi shi li tipusi tu

Editura Zborlu a Nostru la anlu 2002. Aestâ apidutseari spuni nica nâ oarâ câ limba-a noastâ easti axi, mplinâ shi cu puteari sh-ti aleapta limbâ a filozofiiljei. Ma multu di-ahâtû, poemili alu Lao Tze suntu praxi ti banâ shi Mihali Prefți duchi câ njedzlu-a lorû, mentalitate, undzeashti multu cu-a noastâ... Tr-atsea li-nviscu tu stranjû armânescu.

Pi-aestu CD, Mihali Prefți nâ "spuni" aesti poemi, pi unû fondu muzicalû idyiu.

Zboarâli armâneshtsâ cadû ca dhiamantili, greali, anyilicioasi, apreasi... Poetlu li hârseashti cu boatsea-a lui di birbiljiu... Aestu CD easti ti-atselj Armânji tsi au vrearea sâ-shi cunoascâ dealihea putearea a limbâljei a loru... Ti-atselj Armânji cari au

nica multu ti-nvitsari trâ calea-a noastâ trâ nâinti... Ti-atselj Armânj cari lipseashti sâ s-toarnâ la aleaptili-a noasti adets, la purtaticlu mintimenû, tapinû, a pâpânjiloru-a noshtsâ, trâ cari eara tinjisits shi-alâvdats di-alanti milets... Adzâ, cându identitatea armânească easti sumû vrearea a tihiseariljei, ahtâri hâri muzicali potû s-n-agiutâ s-nâ turnâmû la identitatea a noastâ ditû stripâpânji... Ascultats-ndoauâ di zboarâli alu Loa Tze tu stranjû armânescu: "*Atselû tsi shadi pi dzeadziti nu shadi vârtosû. /Atselû tsi s-hiumuseashti ninti/Nu-agiundzi alargu.*

Atselû tsi cilâstâseashti s-

anyiliceascâ /Sh-njicshureadzâ lunjina./ Atselû tsi va s-aspunâ cari easti/Nu shtii dealihea cari easti./Atselû tsi-ari puteari pisti altsâ,

ti-elû insushi nu-ari puteari.

Atselû tsi shadi tu-unâ huzmeti Nu-adarâ tsiva tsi-armâni.

Ma s-vrei s-ti cumânits cu Calea,/ bitisea-ts lucurlu, sh-fudz ninti."

Cu-aestu mesagiû, "Calea trâ nâinti", hâristusimû alû Mihali ti marli copusu tsi lu featsi. Shtiu câ lucreadzâ di multu ti-aesti CD-uri. Copuslu-a lui easti haraua a noastâ!

Tu soni, unâ plâcârie alû Mihali: ashtiptâmû di la elû shi unû CD trâ ficiurits. Avemû mari ananghi tr-aestâ cali trâ nâinti a armânamiljei.

Kira Mantsu

– 12.08.05

Shi mini vreamû sâ scriu tsiva ti dauili Cd alû Mihali Prefți. Va s-intrâ tu antologhia a muzicâljei armânească.

1. Protlu Cd easti adratû cu multâ mari mindueari. Cântitsi aleapti cu valoari poeticâ shi culturalâ.

Ti ciudii, câ productsia-i adratâ di autorlu, ari mari calitet. Va s-dzâcâ mari pidimo shi multî sâhâts ta sâ scoatâ unû cvalitet shi muzical shi poetic.

2. Cd-lu cu poematli alû Lao Tze.

Aoa aflai, barimû a njia ashi-nji si pari, unâ nauâ cali tu muzica armânească.

Noi pânâ tora nu avumû muzicâ cu atmosferâ ca di la Doors icâ Pink Floyd.

Easti alargu di aesti grupuri rock câ-i altu tsiva. Ma, boatsea alû Mihali Prefți, poema cu zboarâ armâneshtsâ shi muzica di diprighiosû ti ljea nica di prota secundâ cu unû adiljeatû s-lu ascultsâ Cd-lu antregû.

Tsâ li ljea urecljli shi oclji shi ti poartâ aclo iu nu ti ai dusâ. La loclu iu zvoami limba armânească - tu izola cari nu u ari. Tu locârli a noastri cari adzâ ti noi suntu xeani.

Haristo a autorlui câ s-pidipsi ta s-nâ da unâ ahtari harauâ.

Vanghiu Dzega

IN MEMORIA AURA GIMA

